

D E G E S C H I E D E N I S V A N

D E K A P U C I J N E N

E N

D E K A P U C I J N E N K E R K

T E O O S T E N D E

door A. DE GROEVE

Beschrijving van het interieur van de kerk door J.P. FALISE

INLEIDING

HOE KOMEN DE KAPUCIJNEN TE OOSTENDE TERECHT ?

Zich vragen stellen nopens een orde zie zulke duidelijke sporen van haar aanwezigheid heeft achtergelaten loont werkelijk de moeite. Immers de kapucijnenkerk is na de "Peperbus", nl. de oude toren van de S.S. Petrus- en Pauluskerk (eerste steenlegging 1478 : dus meer dan 500 jaar geleden), het oudste en wellicht het best gekende en het met de meeste piëteitsvolle zorg bewaarde gebouwtje van Oostende (1963 hersteld). Dit juweeltje kan zich echter gelukkig achten nooit, zoals dit het geval is voor de "Peperbus", vermeld te worden (in 1910) op de lijst van slopingswerken.

De historiek ophalen van de kapucijnenkerk is niet louter aan dromen doen over ver vervlogen tijden; de kapucijnenkerk is de oudste constructie in de stad die op de dag van vandaag nog van praktisch nut is voor de gemeenschap. Ze is een druk bezochte kerk.

Maar wie zijn de paters aan wie Oostende zijn 17^e eeuwse tempel te danken heeft ? Gedurende twee eeuwen is hun aandeel op ieder historisch uur van de stad opvallend groot. Zij werpen zich op als eerste godsdienstige pioniers van een uitgebloede en vernielde stad. Zij houden het vaandel recht als de bewakers van de orthodoxie tegen het binnensijpelende Jansenisme. Zij blijven de onverschrokken herders en vrienden van de ruwe vissersbevolking uit de kuststad, die eeuwenlang de twistappel is tussen de Habsburgers en de Fransen. Zij laten zich liever in een "katakombenleven" verdringen dan te collaboreren, onder het Franse regime van de Sansculotten op het einde van de 18de eeuw. Wie zijn die paters die gedurende de arme en zware tijden onder de vissersbevolking stand houden, maar eens dat de stad, na alle historische perikelen, zich met de welstand tooit van de koningin der badsteden hun convent naast hun kerk niet meer komen bezetten ?

De kapucijnen vormen één arm van de drievoudige vertakte orde van Italiaanse stam, die zich alle drie op de H. Franciscus van Assisi als op hun stichter beroepen.

Zeer vroeg, gedurende het leven (1182-1226) van de stichter zelf, komt er reeds een scheuring onder de grote groep van zijn volgelingen. Franciscus zelf wordt nooit priester, maar hij noemt de mannen die hem volgen en het priesterschap aanvaarden of broederkloosterling worden, de eerste orde, de minderbroeders. Tweede orde zijn de vrouwen-kloosterlingen en de derde orde zijn de leken die in zijn spiritualiteit willen leven. Daarom blijven alle paters en broeders die de regel van Franciscus als levensvorm kiezen, spijs hun verdeeldheid, zichzelf minderbroeders noemen. De grote en definitieve indeling die onder de minderbroeders wordt vastgelegd doet zich voor in de 16de eeuw. De volgelingen van Bascio noemen zichzelf vanaf 1525 minderbroeders-kapucijnen, benevens de minderbroeders-conventuelen die in 1517 een zelfstandige groep uitmaken en de minderbroeders-franciskanen. Deze laatste beschouwen zichzelf alleen als de authentieke volgelingen van "vader Franciscus".

Reeds in 1226 zijn er minderbroeders in Vlaanderen doorgedrongen. Zij hebben bepaald te Brugge een huis gesticht. Er kan echter nog niet van kapucijnen gesproken worden, gezien die tak van de orde dateert uit de 16de eeuw. Overigens pas in de jaren 1500 voltrekt zich de ruime verspreiding en de opmerkelijke bloei van de orde der minderbroeders.

Het kan belangwekkend zijn de bijval te vergelijken die de 3 verschillende takken genieten tot in de 20ste eeuw. In 1978 tellen de minderbroeders-franciskanen 21.500 leden, de minderbroeders-kapucijnen 11.934 en de minderbroeders-conventuelen ca. 3.000 leden.

Door de kapucijnen nu zijn reeds vóór de inval van de Calvinisten (Rebellen tegen Filips II, 1572-1604) enkele kloosters gesticht in de Nederlanden. Aldus telt men op 9 juli 1572 onder de 18 Martelaren van Gorcum die te Brielle hun afslachting ondergaan, elf paters kapucijnen. Bepaald is geweten dat de eerbiedwaardige pater Joannes, een heilig levend ouderling, die op het punt stond gehangen te worden, door de beulen van onder de galg heengestuurd wordt om de terechtstelling van de katholieken te gaan melden.

De Orde krijgt evenwel in de XVIIde eeuw haar normale uitbreidingsevolutie niet. De inval van de Bos- en Watergeuzen (vanaf 1572) onderdrukt niet alleen alle plaatselijke vormen van katholiek leven, maar stuit meteen alle roomse acties die van buiten de grenzen willen doordringen. De opmars van Fransen tegen de Ketters betekent dan niet alleen een kans op politieke, maar ook op godsdienstige bevrijding, zo oordeelt althans de Franse provinciaal van de franciskanen te Parijs, pater Bernardus. In 1583 stuurt hij vier paters naar België, die alvast een voorlopige bijstand kunnen verlenen aan de troepen alsook aan de verstrooide bevolking en die zich zo spoedig mogelijk in dat land definitief gaan vestigen.

Het kwartet minderbroeders in zending volgt de legers van de hertog van Parma en dringt aldus, via Stabroek (Antwerpen is in 1585 op de Geuzen heroverd) tot in ons land door. Het gevaar is voorlopig nog te groot, en de toestand nog te onzeker, om tot een definitieve stichting te kunnen overgaan. Spoedig worden de vier paters bijgevolg teruggeroepen naar Frankrijk. Hun apostolische ijver en hun stoutmoedigheid is echter groter dan hun onderdanige gehoorzaamheid. Vooraleer vaarwel te zeggen aan hun opdracht, lopen zij even aan bij de landvoogd Farnese en leggen hun plannen aan de Hertog voor. De landvoogd, die dagelijks met de godsdienstige chaos geconfronteerd wordt, wil deze ondernemende geestelijken voor de Nederlanden behouden.

Persoonlijk richt de legeraanvoerder een brief tot de paus, op dat ogenblik Sixtus V, een minderbroeder, opdat hij met zijn opperste gezag, in Parijs zou tussenbeide komen en bewerken dat zijn confraters de vrije hand krijgen. Het pauselijk antwoord is gedateerd op 30 mei 1586 en keurt het voorstel van de Hertog goed. De vier zendelingen mogen dus bij de oprukkende legers blijven. Om in de Nederlanden tot de stichting van een nieuw huis over te gaan moet men evenwel blijven wachten tot men over de nodige vrijheid (1604) en over de onmisbare geldmiddelen beschikt, na een herstelde welvaart.

Nog twintig jaren ongeveer moet men laten betijen en machteloos toezien. Pas wanneer de troepen van de Geuzen verslagen zijn en de kruitrook is opgetrokken, ontdekt men welke verwoestingen zich niet alleen op stoffelijk, maar ook bepaald op godsdienstig en kerkelijk gebied heeft voltrokken. Bijna geen wereldpriesters of religieuzen hebben het ontij overleefd. De pastoriën en de kloosters zijn leeggeplunderd, platgebrand of liggen veelal in puin. De gelovige gemeenschap verzucht naar nieuwe godsdienstige geborgenheid. Op dat ogenblik slaat het uur van de weinig talrijke goedgevormde priesters en kloosterlingen die buiten het oorlogsgewelg zijn voorbereid.

Aldus gaat de orde van de kapucijnen van uit het Franse huis, nu geholpen door de omstandigheden, dubbel vlug een grote bloei tegemoet. De franciscaanse geest spreekt de jeugd, die getekend is door miserie en ellende, ontegensprekelijk aan. De godsdienstbelevens die niet langer door geweld en angst onderdrukt wordt, zoekt opgevangen en bezielde te worden. Aan die nood kan de mendicantenorde van Franciscus beantwoorden. Dank zij hun grote bijval en de nodige aanpassingen zijn ze weldra in staat alhier huizen in te richten, die niet langer afhankelijk zijn van Parijs, maar bestuurd worden van uit Antwerpen. Ondertussen sléépt het wat aan vooraleer in alle bisdommen in de stichting en de uitbouw van de seminariën voorzien is, zoals het concilie van Trente voorschrijft.

Na een 80-tal jaren, in 1687, bezit deze tak van de bedelorde in de Nederlanden en in Frans-Vlaanderen samen, 62 huizen. Het is niet alleen te danken aan de bezieling die uitgaat van de kloosterlingen, of aan de sterke hunker van de gelovigen naar geestelijke bijstand, die zulke snelle en grote uitbreiding in de hand werkt, maar eveneens aan de gulle steun van de officiële instanties. De uitnodiging van meerdere steden om binnen hun muren tot een stichting over te gaan en de herhaalde financiële tegemoetkomingen die ze dadelijk besteden voor kapucijnenstichtingen, zijn er de duidelijke bewijzen van.

In 1606 bekostigt de stad Veurne het plaatselijk klooster en in 1607 de kerk van de paters. In 1615 krijgen de kapucijnen te Oostende 400 vierkante voet grond, door toedoen van onze vorsten Albrecht en Isabella, vervolgens een strook van 10 voet, uit de breedte van de openbare weg, tot het bouwen van hun kerk. De Oostendse burgemeester en schepenen bezorgen steun door grote toelagen. Op 26 november 1615 wordt een voorlopig gratis woonhuis ter beschikking gesteld. Zij verzekeren lonende omhalingen door aanbevelingsbrieven voor het ommeland uit te schrijven, die zij de bedelbroeders ter hand stellen.

De motivatie tot het stichten van een convent voor kapucijnen te Oostende is samen te vatten in de dubbele behoefte waaronder de plaatselijke bevolking gebukt gaat. Enerzijds het pauperisme van de streek en de daaruit volgende armzalige godsdienstige officiële bijstand waarvan zij het slachtoffer is. De zielszorg van zulk een parochie wordt op een ellendige wijze door het kleine troepje resterende wereldpriesters bijgehouden.

SITUATIEBESCHRIJVING IN DE OOSTENDSE PAROCHIE

Een paar jaren nadat de vrede door Albrecht, de Habsburgse aartshertog, is getekend, stelt er nog geen enkel diocesaan priester zijn kandidatuur, noch vindt de stad een kandidaat die zij aan het bisdom kan voorstellen. Tot in 1606 moet de aalmoezenier van het Spaanse garnizoen, een Jezuïet, zijn hoofdtaak cumuleren met de dienst als pastoor in de parochiekerk. Daarom zullen de Jezuïeten later ook menen op de parochiekerk hun rechten te kunnen laten gelden alsof het hun eigen kerk zou zijn !

Er is ongetwijfeld een schrijnend tekort aan diocesane priesters. De seminaries zijn er nog maar pas geopend (voorschrift van het Concilie van Trente) of moeten nog ingericht worden. Zij zijn zeker nog niet in staat klaargestoomde kandidaat-pastors af te leveren.

De concrete materiële situatie draagt er allerm minst toe bij om het probleem oplosbaar te maken. Het kerkgebouw, de woongelegenheid voor de pastoor (voorlopig een deel van de kerk) en de bestaansmogelijkheden van de geruineerde bevolking zijn allen even erbarmelijk.

De in 1606 eerste geïnstalleerde pastoor, Joos VAN RECKEBOSCH, pakt na een verblijf van 72 dagen opnieuw zijn biezen. Dan komt deken BRABANDER voorlopig de dienst verzekeren. Gedurende de vasten van dat zelfde jaar houden 2 karmelieten de passiesermoenen "tijdens de afwezigheid van de pastoor". In 1607 wordt Gillie LE ROY, onderpastoor in de buurt, gedelegeerd om de bediening van de parochie wat bij te houden.

Het stadsbestuur, dat het patronaatsrecht bezit van de parochie, blijft evenwel niet in passiviteit de lamentabele toestand gadeslaan. In 1603 wordt een woning voor hun pastoor ingericht en een behoorlijke wedde uitgetrokken. In de loop van hetzelfde jaar worden drie priesters aan het bisdom geprezenteerd en door de bisschop te Oostende benoemd. Maar geen enkel van het drietal houdt het langer dan een paar maanden uit. Bij een eerste promotiekans vertrekken zij uit dat ellendig oord, aldus Aernoud VAN HAMME die op 21 april 1608 van de bisschop zijn aanstelling heeft ontvangen.

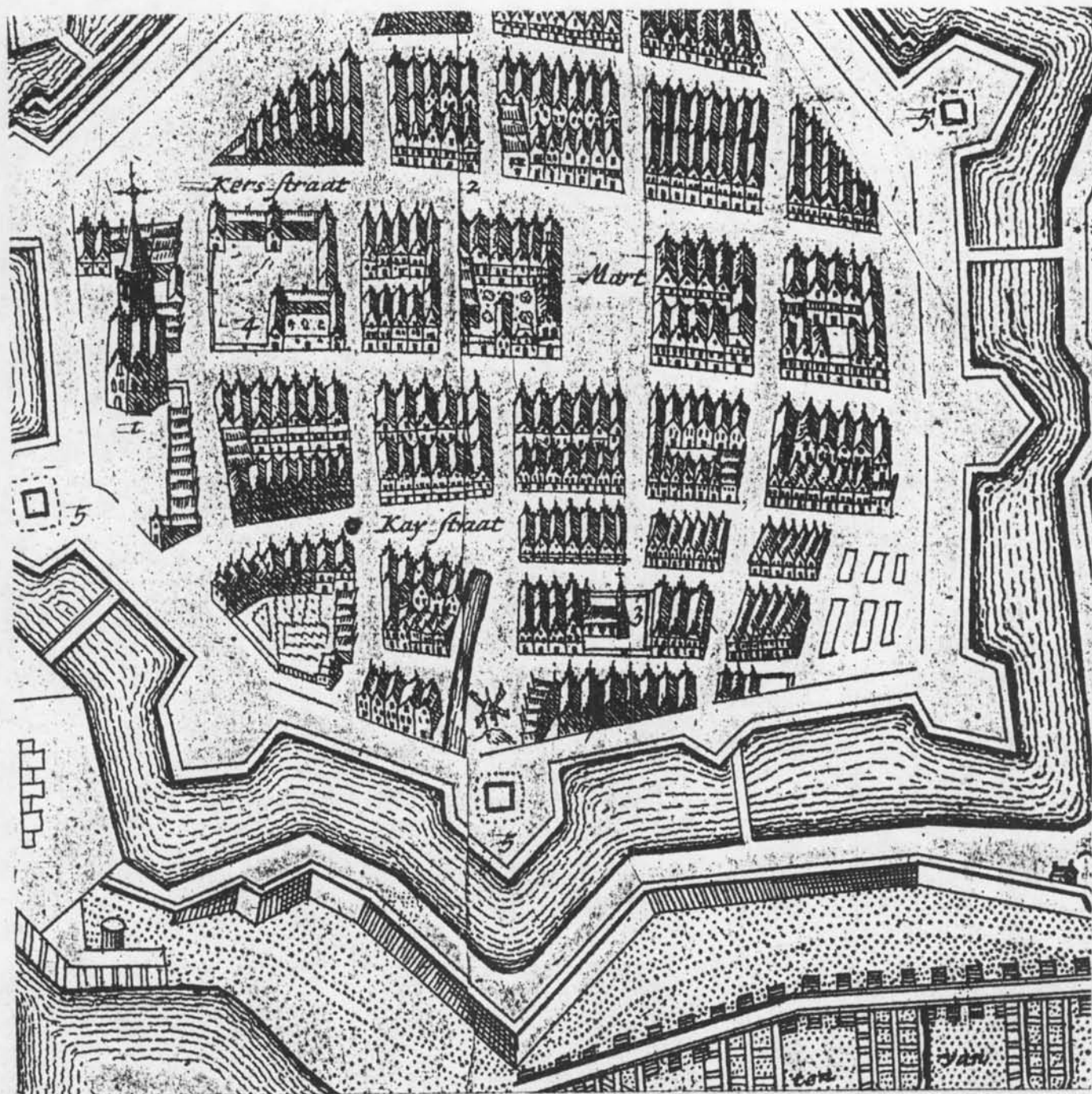
In 1609 ondernemen twee schepenen, THIERIN en THIELMAN, een reis van vier dagen om te Brugge in het bisdom te gaan protesteren. Ze moeten na alle beloften en aanstellingen het nog steeds stellen zonder pastoor in hun parochie. Priester VLEESHOUWER (vermoedelijk Oostendenaar en oom van de jezuïet Frans DE VLEESHOUWER) wordt onmiddellijk door Mgr. RODOAN ter beschikking gesteld van de eisers. Dat belet niet dat vooraleer het jaar verlopen is de Oostendenaars zich moeten tevreden stellen met Jacques BERTHEAUX, legeraalmoezenier en diocesaan priester uit Luik, een bekwaam man die eerst in het Spaans, dan in het Vlaams zijn preek kan afsteken en de sacramenten toedienen. Eindelijk wordt Guido STASAERT geïnstalleerd, de man die hier honkvast zal zijn. Hij blijft ten dienst van zijn volk tot aan zijn dood (1620). Af en toe laat hij zich wel eens door de Waal BERTHEAUX vervangen, maar die schijnt even goed als de parochietitularis met de kust-bewoners mee te leven en later de kapucijnen genegen te zijn.

Oostende echter, zoals het reilt en zeilt onder de vlag van ellende en armoede, is het ideale werkveld voor de minderbroeders. Bij hen is het beleven van de armoede toch de gouden regel van de orde. Het is echter hun opdracht niet zich te wijden aan geordende zielezorg, maar door hun leven en preken midden het pauperisme levensvreugde en religiositeit op te wekken. Zijn ze niet geroepen om de parochiedienst te verzekeren, ze worden toch uitgenodigd om zich voor goed in de stad te vestigen, want men heeft er de minderbroeders leren kennen.

De havenstad is meer dan eens door de welsprekende predikanten van de kapucijnen weerom het hart onder de riem gestoken geworden. Sedert 1606 hebben de paters een huis te Veurne, vanwaar ze op apostolische reis vertrekken. Duidelijk zijn ze na 1607 meer dan eens te Oostende te gast om de kansel te beklimmen. De eminente predikers van wie een sterke bezieling en een bevrijdende geest uitgaat, hebben ze daar niet vergeten. Aldus blijkt het bezoek in 1609 van de provinciaal van de kapucijnen, Filips VAN KAMERRIJK, ter gelegenheid van een reis die hij naar Brugge maakt, geen toevallige omweg te zijn. Evenmin kan men de hoffelijkheid waarmee de eregast omringd wordt een gewone administratieve schikking noemen.

Het stadsbestuur huurt voor de overste van de kapucijnen en zijn metgezellen een speciaal schip aan Joos THIERIN om hen op een comfortabele wijze naar Brugge te brengen. Het moet wel duidelijk zijn dat Oostende binnen zijn wallen ook deze geestelijken, deze bekwame predikanten wil herbergen, die reeds te Veurne en in andere Vlaamse steden gevestigd zijn.

Het beoogde plan lukt pas op de dag dat de orde over een voldoende aantal ordebroeders beschikt om er zich te komen vestigen en de stad op haar beurt op de nodige inkomsten kan rekenen om de kloosterlingen een woning ter beschikking te stellen en hun een veilig bestaan te verzekeren.

detail van een anonieme ets ca. 1660 (VERBOUWE, 286); vergroot weergegeven : 1,55. De weergave is weinig realistisch. OOSTENDE, S.A.O.

I. DE STICHTING VAN DE KAPUCIJNEN- KERK TE OOSTENDE

Oostende maakte in de godsdienstoorlog tussen de Spanjaarden en de Geuzen een bijzondere zware tijd door. Aldus is het voor een groot deel te verklaren dat die stad zo laat aan de beurt komt om een kloostergemeenschap te herbergen. Kapucijnen die reeds in 1602 te Veurne doordringen, kennen ginds een grote bijval. Voorlopig vestigen zij zich in het huis van de zwart-zusters aldaar. In januari 1604, nog vóór de overwinning van ALBRECHT en ISABELLA, koopt Mejuffer Jorine MASIN het gewezen tempelhof ter plaatse aan en schenkt dit erf aan haar beschermelingen. Vader MASIN, lid van het Veurnse stadsbestuur, bekomt dat de stad in 1606 het kapucijnenklooster bouwt en in 1607 hun kerk optrekt, die op 4 mei 1608 door de bisschop van Ieper, Karel MAES, wordt ingewijd.

De stad Oostende blijft echter veel langer getekend door de sporen van de heftige oorlog tussen katholieken en protestanten, waarvan het brandpunt juist gelegen is in het midden van de Zuid-Nederlandse kust. Wanneer FARNESE in 1585 de Zuidelijke Provinciën terugwint, blijft Oostende nog negentien jaar het bolwerk van het Staatse leger. Willem van ORANJE (vermoord in 1584) liet in 1578 rondom de versterkte stad een reeks forten bouwen en aldus kon Oostende langdurig standhouden, gezien de bevoorrading voor het leger gemakkelijk verzekerd wordt van uit de zee. Regelmatig gaan de Geuzentroepen tot uitvallen over en ondernemen zij plundertochten in de omtrek. Meer dan eens meent men veel te vroeg aan de katholieke zijde, dat men met een goed beraamde aanval op de versterkte stad de definitieve overwinning in handen heeft. Dit is ondermeer het geval op 11 november 1597. Nogmaals op 28 november van dat jaar, want men rekent op de dan speciaal gehouden bededag van de kapucijnen te Brugge op deze dag. Is de gelofte van de aarts-hertogin ISABELLA (1601) niet in die zin te verklaren wanneer zij, om er kracht bij te zetten, er zich toe verbindt niet meer van lin-nen te veranderen tot haar troepen de weerstand hebben gebroken ?

De gevolgen van de uiterste inzet vanwege de beide legers hebben van Oostende - om de uitdrukking van de geschiedschrijving van die tijd te gebruiken - het Nieuwe Troje gemaakt. De plaatselijke bevolking is ofwel gevlucht, ofwel uitgemoord. Bij de laatste aanval in 1604 vinden de belegerde Geuzen niets meer dat overeind staat om als dekking achter te schuilen tegen de beschieting. Alleen nog lijken van gevallen wapenbroeders of vijanden kunnen aangewend worden tot verschansing. Wanneer de aartshertog ALBRECHT en Ambrosio SPINOLA de opstandelingen het zwijgen hebben opgelegd, betreden ze een puinhoop in plaats van een vlaggende stad. De ligging van straten en gebouwen is tussen de loopgrachten en de gruishopen niet meer te herkennen. Alles is er gedood, alles is er vernietigd !

Voorlopig is de veroverde havenstad een onbewoonbaar oord. De enigen die er belangstelling voor vertonen zijn de overlevende eigenaars die uit veiliger oorden terug opdagen en hopen spoedig hun bezit terug te kunnen omschrijven en bebouwen.

Pas in 1607 komen Kapucijnen ter gelegenheid van een apostoli-sche tocht, een bezoek brengen aan de stad die nu wereldberoemd geworden is, dank zij de apotheose (1601-1604) onder druk van Spanje in de verbeterde broedertwist tussen Noordelijke en Zuidelijke Provin-ciën. De bevolking is er in lang nog niet voldoende in aantal aan-wezig om al het puin op te ruimen, de woonsteden op te trekken en

er zich zoals voorheen te komen vestigen. Er is dan ook nog weinig nood aan ingezetenen die leven van dienstverlening aan een aktieve bevolking, wat toch in de eerste plaats de taak is van een klooster-gemeenschap.

Het duurt tot 26 november 1615 vooraleer de kapucijnen van het Oostendse magistraat de toelating bekomen om zich aldaar te vestigen. De kloosterlingen die zich eveneens van de beperkte mogelijkheden bewust zijn, stellen van hun kant zeer realistische eisen. Als zij zich in de havenstad komen vestigen, mogen zonder hun instemming, geen andere kloostergemeenschappen meer aanvaard worden. Zo niet zou de stad wellicht de bijstand niet meer kunnen verlenen welke ze aan hun gemeenschap heeft toegezegd. Benevens de toelating van te passeren, te repasseren of stil te liggen, moet ze de steun in de bouw en het bestaan van de gemeenschap voorzien : hen voorzien van het nodige timmerhout, de onmisbare brandstof om licht te maken en te stoken (bereiding van spijzen, wassen, verwarmen van infirmerie, enz.)

Er is dus vooralsnog alleen spraak van een keet, in geen geval van een stenen kloostergebouw. De grond die hen voor de toekomst toegewezen wordt, verkrijgen ze dank zij de bemoeiing van de Aartshertog ALBRECHT en zijn echtgenote ISABELLA. Gans de ter beschikking gestelde oppervlakte beslaat ongeveer 144 m² en bestaat uit een terrein waarop de huizen tijdens het beleg platgeschoten zijn. (Niemand daagt op om dat pand als zijn eigendom op te eisen).

Op 17 december 1615 komen de paters aan, om zich voor ongeveer twee eeuwen te Oostende te vestigen. Hun voorlopige woonst is tengevolge een overeenkomst met de stad een huis van Joos NOLLET. Hun integratie wordt bewerkt door stadsbevelhebber Eustachius de GRISON en de pastoor STASSAERT, alsmede dank zij de toestemming van de bisschop van Brugge, Mgr. Carolus Filippus RODOAN.

De clausule die de kapucijnen in hun stichtingsakte hebben ingelast blijkt later op zeer reële gronden te berusten. De Jezuiten die onder de Spanjaarden in de regel garnizoensaalmoezeniers zijn, denken er rond 1650 aan in dezelfde stad een college te openen. Dat betekent dan dat de reeds veel te dunne koek die het stadsbestuur voor zijn gasten bakt, met meerderen te verdelen is en dat zij dan met twee moeten honger lijden.

De kapucijnen zijn overigen nog niet zolang hun standplaats aan de kust aangewezen wanneer de minderbroeders-recoletten zich reeds als concurenten aandienen, want ook zij zien in de heropbloei en de stad een veelbelovend werkterrein.

Op alle kritieke momenten doen de pas ingenestelde kapucijnen-minderbroeders beroep op de vrienden van hun orde : in de eerste plaats op de Aartshertogen, de gouverneur Eustachius de GRISON, pastoor STASSAERT (die de helft van zijn bibliotheek legateert aan het klooster) en op mevrouw Anna de CROY. Toch duurt het tot 1 juli 1618 vooraleer de plannen getekend zijn en de eerste steen van de kerk wordt gelegd door Maximiliaan van ENGHIE, abt van Oudenburg. Het werk echter vordert in de mate dat men dank zij stoutmoedig bedelen vanwege de mendicanten of giften van edelmoedige schenkers over het nodige geld beschikt.

Het stadsbestuur blijft allerminst in gebreke om de zaak vooruit te helpen : het magistraat trekt een toelage uit van 100 gulden. Tevens wordt "een open brief van vergunning van het magistraat", voor de landen ook binnen "Ollandt en Zeelandt" aan de bedelbroeders ter hand gesteld. De bedeltochten en de aanbevelingsbrief blijven

niet zonder effect. Op 3 november 1618 betaalt Nieuwpoort het vervoer van 8 lasten steen voor de opbouw van de kerk. Het Brugse Vrije schenkt de orde 200 pond. De stad Hulst (Zeeland) verleent 5 pond.

In minder dan twee jaar tijd is de geplande bidplaats opgetrokken. Op 9 juni 1620 komt Mgr. Antonius TRIEST, bisschop van Brugge, de kerk consacrer en toewijden aan Sint Franciscus. Hier kan men stellen dat een kerk is opgetrokken van 9 meter breed op 27 meter lang.

Blijkbaar beantwoordt de aanwezigheid van de kloosterlingen aan de geestelijke nood van een christen gemeenschap om over een ruimere keuze van priesters te beschikken. Te Oostende - zo wordt erover geklaagd - beschikt men over onvoldoende vrijheid. Wie niet verlangt bij de eigen pastoor zijn biecht te spreken, moet over geld en tijd beschikken om buiten Oostende een biechtvader op te zoeken. In de godsdienstige mentaliteit waarin men in de XVIIde eeuw leeft voelen velen, alles ten spijt, verplicht zich buiten hun stad te begeven om in staat te zijn hun biecht te spreken zoals het hoort. Daarom is het met grote voldoening dat vele Oostendenaars tegen Kerstmis 1620 het nieuws (machtiging van de generale overste op 20 december) vernemen, dat de paters in het vervolg in hun kerk mogen biecht horen.

De gemeenschap heeft dus in het vervolg aan de kloosterlingen niet uitsluitend schitterende gelegenheidspredikanten, maar ook plaatselijke priesters die bij alle gelegenheden hun parochiegeestelijkheid bijstaan. De paters ontvangen overigens vlug een ruimere jurisdictie, waarbij ze in alle buurtparochies kunnen biechthoren. Op hen wordt beroep gedaan om de pastoor bij ziekte of vacatuur te vervangen en ter dier gelegenheid worden ze door de stad speciaal vergoed.

Op materieel gebied blijft het stadsbestuur blijkbaar de belangrijkste weldoener van de franciskaanse gemeenschap. Enkele cijfers uit de XVIIde eeuw genoteerd kunnen dat best toelichten. Deze toelagen zijn regelmatige stadsuitgaven die met de jaren geleidelijk zulke omvang bereiken, maar het vaste inkomen schijnen te zijn voor de medicanten.

Omstreeks 1752 keert het magistraat jaarlijks 720 gulden uit, als een soort vaste wedde waarbij dan nog de vergoedingen worden toegevoegd, afzonderlijk berekend, voor andere bewezen diensten of aangegane onkosten. Aldus voor wijn, een bedrag van 21 gulden, 8 stuiver.

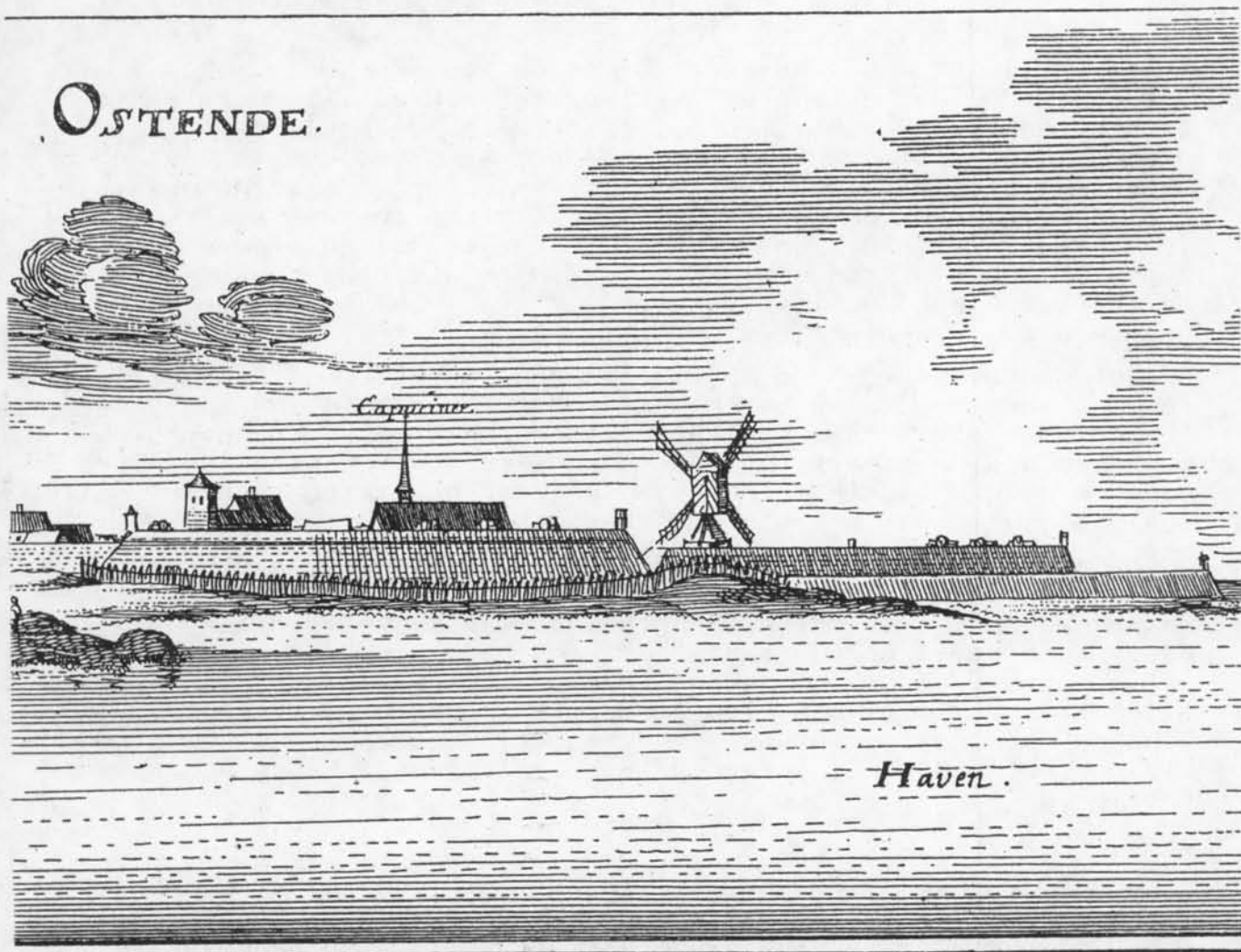
Er bestaat evenwel een voorschrift in de Orde opgelegd: "miswijn wordt gevraagd aan hen die in hun kelder wijn liggen hebben; bijenwas worde van deur tot deur gebedeld vóór het Feest van Onze Lieve Vrouw Opdracht (tot het vervaardigen van kaarsen)".

Houtskool wordt geschonken voor een bedrag van 24 gulden, 10 stuivers. Voor de gasten van Nieuwjaarsdag en feestdagen zijn 12 stopen wijn ter beschikking gesteld, voor een waarde van 45 gulden. Tenslotte ontvangen de religieuzen 54 gulden voor de driejaarlijkse parochieprocessie opdat elk van hen zou kunnen mee opstappen met een kaars van een half pond (gewicht).

Benevens de vaste jaarwedde van 720 gulden wordt dus regelmatig een bijkomend bedrag uitgekeerd van circa 216 gulden en 18 stuivers. Blijkbaar gaat het stadsbestuur in zijn sympathie en gulheid zijn bevoegdheid te buiten, althans in de optiek van het anticlericalisme

dat veld wint in het katholieke Oostenrijk met de zeer christelijke keizerin. Want van 1770 tot 1771 wordt door de regering (van MARIA-THERESIA) bevel gegeven die vast toegekende som van 720 gulden tot 300 gulden te reduceren.

Officiële steun wordt overigens wel met de dag minder en minder nodig. Broederschappen en confreriën verzekeren voldoende adapten die tot grote offers bereid zijn ten voordele van hun plaatselijke bedelorde. Toch komt de bisschop, CAÏMO, die in de zaak geconsulteerd wordt, ten voordele van het Oostends couvent tussen beide, en meent dat die uitgaven gerechtvaardigd zijn gezien de dienst die zij aan de gemeenschap verlenen.

detail uit "Gezicht op Oostende" door Joh. PEETERS, verschenen in MERIAN'S "Topografia Germaniae", Schuckhard, 1654 (1) - 1659 (2)

II. DE UITBREIDING VAN DE GEMEENSCHAP EN DE OPBOUW VAN HET KLOOSTER

EIGEN KLOOSTERHUIS

In 1618 beschikken de paters nog steeds niet over een eigen convent en verblijven ze voorlopig in een eigendom dat toebehoort aan Joos NOLLET. Op die wijze steeds ter plaatse is het hen mogelijk in ruime mate aan de bevolking dienst te bewijzen, dank zij de biechtstoel en de kansel waarover ze beschikken in hun kerk. Maar eens dat ze klaar gekomen zijn met de bouw van hun bidplaats, schijnt de tijd rijp te zijn om de plannen op te maken voor de constructie van een eigen kloosterhuis.

In het jaar na de consecratie van de kloosterkerk (1620) komt abt DRUYVIUS, norbertijn uit Veurne-Sint-Niklaas, de eerste steen leggen voor hun woonst. Ter gelegenheid van de bouwwerken komt opnieuw aan het licht in welke mate het stadsbestuur jegens de kloosterlingen mild en inschikkelijk is. Enerzijds wordt dadelijk toelating gegeven om een eenzame straat (ten oosten, dicht bij de vestingen - zo is het omschreven) te naasten bij het reeds toegezegde kloostererf. Anderzijds wordt in het volgende jaar een toelage van 1.200 pond parisis verleend om hen in staat te stellen de gebouwen te voltooien.

Het duurt evenwel nog meerdere jaren vooraleer de bidplaats die reeds in gebruik is en het klooster dat er spoedig in zijn voorlopige vorm staat, hun volledige afwerking krijgen. De gebouwen evengoed als de kloostergemeenschap delen lief en leed, de beproeving en de groei, die de kuststad en haar bevolking te beurt vallen, met wie zij in de loop van de jaren inniger vergroeid geraken.

De orde van Franciscus moet eerst wijzer worden door de bevindingen opgedaan in de noordelijke landen wat betreft de temperatuur en inzonderheid wat betreft het geweld van de kuststormen. Zij moet haar standregels en voorschriften voor onze streken aanpassen, wil zij de orde voor de autochtone kandidaten aanvaardbaar maken. De stichters die Italianen zijn kennen immers geen barre winters en zijn onbekend met de storm die over het noordzeestrand woedt, maar zij hebben meest in te brengen in het al of niet aanpassen van directieven.

GLAS ALS BEVEILIGING

Het klooster te Oostende is slechts enkele maanden betrokken wanneer de ingeweken kloosterlingen reeds kennis maken met de scherpe zeewind en de felle noorderbries. Zij zien dadelijk in dat het utopisch is het te houden bij de gebruiken van hun orde voor het afschermen van de ramen. In alle huizen stelt men zich tot nog toe tevreden met papieren vensters. Men moet dan echter ook weten dat de vensters van de cellen niet groter mochten zijn dan 51 op 38 cm. Maar welke waarde heeft een stuk papier nog als afscherming in een gebouw wanneer de storm er tegen aanbeukt en de wind door de engste spleten fluit ?

Het definitorium of de algemene raad van de orde heeft nog heel wat tijd nodig om tot een herziening van de voorschriften nopens de huisvesting te komen. Wellicht reist een Italiaanse monnik (maar in de XVIIde eeuw is dat een lange tocht, te voet of met een koets - duimend ! - af te leggen) even tot Oostende, om experimenteel zich van het probleem te vergewissen ? In 1628 wordt toch de toelating gegeven glas te plaatsen in de ramen en

dit niet alleen te Oostende, maar ook te Menen en in 's Hertogenbos. Doch men blijft voorzichtig bij het verlenen van een faciliteit tegen het beleven van de armoede. Glas mag er gestoken worden in de ramen van de kerk en de sacristie (sedert jaren) en in het vervolg ook in de gemeenschappelijke refter en de ziekenkamer. Dus in de gangen en de overige kamers en in de cellen moet men zich maar verder verhelpen met de oude methode, een stuk papier. Zoals zelfs blijkt uit de vensterbouw van de middeleeuwse kastelen is glas als dure grondstof weleer steeds karig gebruikt geweest. Pas na 1603 stelt men vast dat in onze streken ook voor stallingen glas wordt aangewend. Uit geest van armoede moeten de minderbroeders er echter spaarzaam mede omspringen.

UITBREIDING ERF

Of het alleen dank zij de nodige beveiliging tegen wind en weer is kan men niet besluiten, zeker ontplooit het convent te Oostende zich met de jaren steeds verder.

Hoe zich in het vervolg de gemeenschap precies heeft uitgebreid is nergens uit af te leiden. Alvast begint men met het volmaakt getal, een trio, dat het minimum is om een gemeenschap te vormen. In alle geval duurt het geen tien jaar vooraleer men vaststelt dat de moestuin te klein is voor het aantal eters. In 1630 wordt beslist de brouwerij, die naast hun domein gelegen is, aan te kopen. Men staat voor de keuze gans dat erf aan te kopen of niets ervan te verwerven. De gebouwen van de brouwerij kunnen best gemist worden, maar de grote uitgave voor geheel dat goed kan gerechtvaardigd worden in het vooruitzicht de gebouwen tot posthuizen om te bouwen. Met het aanwerven van de brouwerij is het probleem van de teelgrond nog niet opgelost. Dus wordt dan maar verder uitgekeken. Inderdaad, naast het pas ingepalmde terrein is er, ten zuiden, een pleintje dat van weinig openbaar nut is. Er staan 6 of 7 lemen huisjes op een een houten loods, die de Spaanse soldaten gebruiken als munitiedepot. Het enige euvel is dat er tussen hun eigen tuin en het beoogde pleintje een straat loopt.

Ook dat komt weerom voor elkaar. De paters stellen voor de openbare weg aldus te verleggen dat de verbinding tussen de Schippersstraat, met de Vismarkt en met de Grote Markt op een andere wijze toch verzekerd wordt. Aldus ontstaat de Nieuwstraat. De toelating om tot de inpalming over te gaan wordt spoedig bekomen bij de algemene raad van de orde te Brussel en op 25 augustus 1631 wordt dit terrein hen door koning FILIPS IV geschonken. Ze beloven de eigenaars van de af-te-breken-huisjes terdege schadeloos te stellen, maar er moet aldus verkaveld en uitgewisseld worden dat de nieuw aangelegde straat 30 voet breed is - Ruim gerekend voor die tijd !

Hier springen de minderbroeders, met hun uitbreidingsplannen toch wat hoger dan hun stok lang is ! Wel hebben zij zich nog niet geheel de das omgedaan. Ze zijn nog in staat de schadevergoeding voor de krotwoningen uit te keren en de kosten op te brengen om de nieuwe omheining rond de tuin te laten optrekken.

SCHULDEN

Inderdaad zijn ze na de noodzakelijk uitgevoerde uitbreiding van hun erf tijdelijk belast met een zwaar deficit. Op het ogenblik ontbreken hun de middelen om de bouwkosten te betalen, daar de voorziene bron van inkomsten komt droog te liggen. Immers de oorlogsbodems, waarvan de normale basis Oostende is, zijn naar Duinkerke afgezakt. Aldus mist het klooster de milde aalmoezen die de

zeeofficieren gewoon zijn te schenken. In het begin van het jaar 1634 zitten de paters met een schuld die opgelopen is tot 3.600 gulden.

Dat tekort is zeker niet te wijten aan uitzinnige uitgaven die gedaan zijn voor de bouw van een grandiose of te dure omheiningmuur, want onder de druk van de najaarsstorm ligt praktisch gans de tuinmuur tegen de grond... tot overmaat van ramp !

Geen nood echter ! De kapucijnen worden niet zonder reden geteld onder de bedelorden. En wie werkelijk in nood verkeert, wordt in het zoeken van een oplossing wel eens zeer spitsvondig. In januari 1634 kloppen de Oostendse paters aan bij de Raad van Financiën (Ministerie van Financien) te Brussel. Ze beschikken over inlichtingen nopens de gebeurtenissen in hun havenstad en bekend met de wetgeving in het voordeel van de mendicanten. In de maand mei en juni 1633 is een partij Engels laken en linnen aangeslagen op de vaartuigen van Laureis de POORTER en van Jan Onderdam de JONGHE. Indien zij, de opbrengst van de verbeurdverklaarde waren als aalmoes ontvangen, zo pleiten ze voor hun zaak in het ministerie, bekomen ze genoeg om hun tuinmuur geheel of gedeeltelijk te laten heropbouwen.

Uit de documenten is het niet duidelijk of het Ministerie van Financien op dat pleidooi is ingegaan. Geld hebben zij toch ontvangen in dat zelfde jaar 1634. Bepaald vanwege het stadsbestuur. De aanleiding tot die vrijgevigheid is de uitbetaling van pater Isidorius VAN HARELBEKE, die nagenoeg 4 maanden pastoor VAN DEN SYPE vervangt. Het hoge bedrag (295 pond 5 shilling) dat wordt uitgekeerd doet het vermoeden rijzen, en de toegevoegde toelichting laat er geen twijfel over bestaan, wat het magistraat als intentie heeft : "ten heurlieden fabrycke" zo luidt het. Nu zegt men : "voor hun goede werken".

Tengevolge van al de tribulaties veroorzaakt ter gelegenheid van de nodige uitbreiding van de moestuin en de ineensstorting van de omheining, is het er in 1631 niet van gekomen de in 1630 aangekochte brouwerij om te bouwen. Het uitgebouwde convent moet evenwel paraat zijn om de armsten onder de armen, de leprozen en de pestlijders, te herbergen. Eindelijk, in 1636, beslissen de oversten te Oostende een ziekenzaal te metselen naar het plan van wat er te Aalst en te Lier is opgetrokken.

De boekhouding van 1641 bevat opnieuw veel rode cijfers. De kapucijnen staan diep in het krijt bij het syndicus (een leek die instaat voor het stoffelijk welzijn van de bedelorde; dus de rechtsverdediger bij mendicanten).

Toch valt alles terug op tijd in zijn plooiën, zoals het zeewater met een nieuwe vloed terugstroomt, nadat het ver weg ebde. Op 11 augustus 1641 sterft Jakob BARTHÉ, of BARTHIAU (priester uit het bisdom Luik) hoofdaalmoezenier van het Spaanse bezettingsleger. Hij legateert de ronde som van 300 gulden. Eigen initiatieven om de beurs te spijsen blijven bij de mendicanten ook nooit achterwege. Aan pater provinciaal wordt de toelating gevraagd om te verzoeken naar het geld dat bij de admiraliteit berust en waarvan de eigenaar onbekend is, alsook naar de som die verbeurdverklaarde koopwaren nog moet opbrengen. De bede wordt ingewilligd op voorwaarde dat het geld teruggegeven wordt zodra men de wettige eigenaar van het gevonden bedrag kent.

Voor de paters, wakker als uitgeslapen vossen, worden de in 1643 uitgevoerde werken aan de parochiekerk een gelegenheid om

goedkoop aan bouwmaterialen te geraken. In maart 1643 wenden zij zich tot het bisdom met het verzoek de stenen van de afbraak te mogen voor hun werken aanwenden. Op 24 maart laat Mgr. HAUDION eerst door de plaatselijke deken onderzoeken of niemand anders van rechtswege deze materialen kan opvorderen. Na gunstig advies van de deken, belooft de bisschop van Brugge op de 1ste juni te zullen komen en is op 7 juni van het zelfde jaar present om de eerste steen van de nieuwbouw te leggen. Nu duiken er problemen op over liturgische voorschriften ! Het pas opgebouwde deel van de bidplaats heeft een grotere oppervlakte dan de reeds vroeger opgetrokken ruimte. Het enigma dat zich opwerpt luidt dan : mag of moet gans het bedehuis gewijd worden ? Alleen het nieuwe gedeelte wordt geconsacreerd, naast het twee jaar oude deel, dat op 22 mei is toegewijd aan Sint Jan de Evangelist en de heilige Frans van Asisië. Is dat niet de rechterbeuk van 27 m lang en het oratorium der paters, samen 33 meter lang.

UITBREIDING KLOOSTER

Ongeveer 25 jaar na de eerste steenlegging van het klooster blijkt dat ook daar meer ruimte moet geschapen worden. Maar wegens de onzekere tijdsomstandigheden (bombardementen en beschietingen) door RICHELIEU op de haven en op de stad beslissen de oversten in het jaar 1645 alle bouwwerken tot in gunstiger tijden uit te stellen. Twee jaar later, in 1647, geven ze de toelating het nodige geld in te zamelen voor de bouw van de nieuwe sacristie. De vergroting van de kerk wordt in het vooruitzicht gesteld. Zodra de vrede getekend is kan men dan de werken aanvatten. Bouwen en bedelen is in de oorlogsspanning zeker de boodschap niet. Overigens in 1648 breekt er plots een aanstekelijke ziekte uit die in de eerste plaats de inzet vraagt van het convent en waaraan vier van de leden bezwijken.

In 1648 komt men wel tot de eerste steenlegging van het ontworpen gebouw, ter gelegenheid van het bezoek van LODEWIJK van SARAGOSA (in 1648 : einde van de 30-jarige oorlog) aan de Nederlanden. Wanneer hij Oostende aandoet, wordt hij door de provinciaal uitgenodigd om als ere-gast de plechtigheid van het klooster voor te gaan. Voorlopig blijft het bij die ene steen en wordt er niets ondernomen om het klooster of kerk een ruimere afmeting te geven.

Sedert haar bevrijding (1604) is Oostende, omwille van haar strategische ligging, nooit meer vrij van (vreemde) garnizoenen die haar eigen vrijheid en die van het land moeten waarborgen. Tot 1715 bestaan die troepen uit Spaanse soldeniers. Aldus komen de kapucijnen ook aan de beurt om te ondervinden welke lastige klanten de Spanjaarden kunnen zijn. De oratorianen en het college, de magistratuur en de bevolking worden om beurt eens door het leger of door zijn aalmoezenier op de proef gesteld.

In 1653 doet zich een incident voor tussen de officier Diego DECIO en het convent van de paters kapucijnen. Naar eigen oordeel en zonder de andere partij te kennen, bouwt de Spanjaard, zo maar tegen de paterskerk aan, tussen twee vensters in, een kapel (vermoedelijk bestemd voor zijn krijgers). De definitor en custos van de orde, VALENTIUS van LEUVEN, moet zich met de zaak bemoeien om de onderhandelingen te leiden.

Vermoedelijk is men tot een vergelijk gekomen door parallel aan de twee bestaande beuken een derde op te trekken ter ere van Sint-Antonius. Immers de hulpkerk bij de Sint-Petrus en Paulusparochie, wat de kapucijnenkerk thans is, bestaat slechts uit twee beuken,

maar drie altaren. Mogelijk heeft het altaar ter ere van Sint-Antonius alsdan een afzonderlijke kapel of beuk gekregen, die nu verdwenen is (zij was geen eigendom van de kapucijnen). Wellicht stond die kapel dan ook aan de noordzijde, waar het gebied der paters zich niet uitstreckte, aan de kant waar nu het Sint-Antoniusaltaar staat.

Welke aanpassingen en veranderingen zich verder aan de kerk of aan het klooster voordoen kan men uit geen duidelijke gegevens afleiden. Hier en daar treft men nog enkele aanwijzingen aan. Op 30 september 1659 maant het definitorium het Oostendse huis aan uit te kijken naar stenen, hout en andere bouwstoffen om in de volgende lente bouwwerken aan te vatten. In 1660 wordt Jan de RAEDT tot syndicus aangesteld om die onderneming te leiden. Daarna is er over het verloop van aangegane werken niets meer te vernemen.

Duidelijker voor de aanwijzing van de groei die zich in het convent voltrekt zijn de cijfers, die het aantal cellen en het aantal broeders aangeven. Op 3 december 1619 begint men met 3, te Oostende wonen 3 paters; in 1629 zijn er 18 cellen ingericht en twee ziekenkamers; in 1696 heeft men 24 religieuzen; in 1725 is er sprake van 25 cellen en 25 religieuzen en in 1755 van 26 religieuzen. Er moet evenwel ook plaats zijn voor novicen, want naargelang de belangrijkheid van het huis moeten verschillende kloosters ook aan opleiding doen van kandidaat-kloosterlingen. Oostende moet in 1744-45 de verantwoordelijkheid op zich nemen van 3 klerici, studenten theologie.

Niet alleen de uitbreiding van het convent en de toename van de opdrachten dwingt de kapucijnen telkens tot bouwwerken. In de XVIIIde eeuw gaat het vooral over herstellen en opkalefateren. Gedurende de Spaanse Successie Oorlog delen de kloosterlingen het lot van de havenbevolking ter gelegenheid van herhaalde belegeringen en bombardementen.

Duidelijke sporen van het oorlogsgeweld tekenen in de eerste plaats de havenstad in het jaar 1706. Van 3 tot 6 juli wordt de stad, die door de Fransen is ingenomen, door de Spaanse bondgenoten beschoten. Bijna geen enkel woonhuis is ongeschonden gebleven midden het kanongebulder. Het zelfde verging de openbare gebouwen. De torenkap van het stadhuis is afgebrand, de beiaard en het stadhuis zelf ligt voor de helft ingestort. De parochiekerk met toren en klokken, de pastorie, de kapellen van kloosterzusters en paters, hebben zware averij opgelopen.

Na jarenlang beleid zonder inkomen te kunen innen en voortdurende oorlogsuitgaven te moeten doen, verkeert de magistratuur niet in de mogelijkheid toelagen uit te reiken voor wat niet levensnoodzakelijk is. Aan de kapucijnen wordt evenwel een kist glas (echter geen papier) bezorgd om hun vensters van kerk, sacristie en refter te herstellen. De overige schade kan slechts in de loop van de jaren hersteld worden, dank zij de regelmatige aalmoezen. Stilaan is alles opgeknapt tegen de datum waarop Oostende de tweede zware aanval te verduren heeft in de oorlog tussen Frankrijk en Oostenrijk.

In 1745 is de zeehaven opnieuw hetzelfde lot beschoren en hetzelfde scenario speelt zich af. Eerst wordt ze door de Fransen beschoten en ingenomen, vervolgens door de bondgenoten belegerd en aangevallen. Het zwaarste en meest doeltreffende geschut van die tijd wordt ingezet. Gelukkig duurt de vuurproef ditmaal niet zo lang als vóór veertig jaar.

WEDEROPBOUW

Ter gelegenheid van de wederopbouw, die spoedig volgt, laten de minderbroeders zich onderscheiden. Zij beschikken over twee broeders die klaarblijkelijk zeer onderlegde bouwmeesters zijn : broeder FELIX en LANDELINUS. Gezien de doelmatigheid waarmee de werken opschieten in het klooster, worden de beide minderbroeders door de magistratuur opgemerkt en uitgenodigd om de werken voor de bouw van de toren en het stadhuis ter plaatse te leiden. De algemene oversten denken er aan daarvoor hun veto te stellen. De twee bouwmeesters hebben op andere plaatsen dringend werk te verrichten en blijven reeds zo lang door Oostende opgeëist. Tenslotte krijgt het duo toch de machtiging om de stadswerken te leiden in die mate, dat mag gezegd worden, dat het stadhuis te Oostende van 1745 hun werk is.

Een laatste spoor uit het Ancien Regime komt in de kloosterbouw nog toevallig aan het licht in de XIXde eeuw. Bij herstellingswerken aan de daken ondernomen in 1887 vindt men de sporen van gelijkaardige werken een eeuw vroeger ondernomen. Op een lei die men bij die gelegenheid behandelt, ontdekt men dat erin gegrift staat : het jaar 1788 en de namen van de gardiaan LEONARDUS van DIKKELVENNE, van de vicaris CLEMENS uit Eeklo en van de predikant DANIEL van HERCK.

Het enige wat de tijd nog overlaat van het klooster en van de kerk die door de mendicanten zijn gesticht, uitgebreid en met zorg onderhouden, nagenoeg gedurende twee eeuwen, is de bidplaats. Het typische is in dit gebouw bewaard gebleven en het is zeker nog een bezoek waard.

detail uit GYSELINCK's "Plan de la ville d'Ostende et du Fort Philippe" (échelle de 400 toises), 1778. (Vergroting 1,55). Oostende, Stadsarchief

III. B E S C H R I J V I N G V A N H E T I N T E R I E U R

Breedte : ± 17 m

Lengte van de hoofdbeuk : ± 22 m

Lengte van de tweede beuk : ± 17 m

Eerst een woordje over wat men nu niet meer ziet, nml. de brandramen die voor de 2de wereldoorlog het kerkje sierden :

- rechterbeuk :	1e venster :	O.L.V. en Sint-Jozef
(van voor naar achter)	2e venster :	H. Mattheus en H. Theresia
	3e venster :	H. Franciscus en H. Catharina
	4e venster :	H. Joannes Apostel en H. Margaretha
- linkerbeuk :	1e venster :	Christus en de leerlingen van Emmaüs
(van voor naar achter)	2e venster :	Christus geeft de sleutels aan de H. Petrus
	3e venster :	verschijning van Kind Jezus aan de H. Antonius (1869). Vóór de herstel- ling van 1960 bevond het raam zich links van het Antoniusaltaar. Het was echter zeer duister door de er achterliggende gebouwen.

RECHTER ALTAAR :

- in eik
- schilderij (copie van Rubens) door Victor BOUCQUET, Veurnse schilder 1619-1677, die vooral religieuze en historische thema's schilderde maar vermaard is als portretschilder. Werk in het Louvre van Parijs
- linkerbeeld : H. Franciscus van Assisië
- rechterbeeld : H. Jozef van Leonnissa (werd opgehangen aan één hand maar overleefde de marteling)
- 4 medaillons : van links naar rechts
  - Augustinus (354-430)
    - heilige, kerkvader en bisschop
    - gedoopt door Ambrosius
    - voorgesteld als bisschop met adelaar, boek en pijlen door het hart
  - Hieronymus (331-420)
    - heilige en kerkvader
    - samen met H. Augustinus één der grootste kerkvaders
    - afgebeeld met leeuw en kardinaalshoed (is echter nooit kardinaal geweest)
  - Gregorius VII de grote (1019-1030 - 1085)
    - heilige en paus (1072-1085)
    - één der beroemdste pausen
    - heeft Franciscus heilig verklaard
  - Ambrosius (339-397)
    - heilige, kerkvader en bisschop van Milaan
    - afgebeeld met een boek of duif of bijenkorf (patroon der bijenhouders)

- 2 andere medaillons : scènes uit het leven van H. Felix van Cantalisie (1515-1587). 16e eeuwse Kapucijnerpater - bedelbroeder : bedelde 42 jaar lang te Rome voor zijn orde.
Tot in 1933 stond in de kerk een beeld van de H. Felix. Hij wordt afgebeeld met twee zakken, één achteraan op zijn rug en één vooraan over zijn schouder. Toen in 1933 de kerk herschilderd werd heeft de toenmalige pastoor het beeld laten wegnemen omdat de gelovigen dat beeld (met 2 zakken) belachelijk vonden
- tabernakel : H. Franciscus en H. Felix. Kruis in palmhout (bukshout). Het oorspronkelijk koperen altaarkruis werd tijdens de Franse revolutie weggenomen en vervangen door het huidige kruis.
Het tabernakel kan volledig draaien
- links en rechts van het tabernakel staan beelden van de H. Petrus en Paulus met relikwieën. Soms zijn de beelden niet zichtbaar omdat ze afgeschermd worden door houten panelen
- helemaal boven het altaar : uitbeelding van het Lam Gods en beelden van H. Petrus en Paulus

LINKERALTAAR

- in eik
- bovenaan H. Franciscus in extase die wonden van Christus krijgt
- schilderij (copie van Murillo) door de Pool Marcin ZALESKI (Cracovie 1796-1877). Het schilderij draagt het Poolse wapenschild en het opschrift "Votum Polonorum". Het is een gift van Poolse families die hier tussen 1850 en 1870 de Mis in hun eigen taal kwamen horen
- het tabernakel kan draaien
- links en rechts staan, achter houten panelen, de relikwieën van de H. Innocentius (paus + 417) en de H. Justinus (filosoof en martelaar + 165)
- het altaar dient ook om antependiums in te bergen

Mgr. Vincenzo PECCI, de latere paus Leo XIII, kwam in de zomer van 1844 en 1845 bijna dagelijks om 15 u voor dit altaar zijn rozenkrans bidden. Hij was toen nuntius te Brussel

ZIJALTAAR

- het schilderij stelt een episode voor uit het leven van de H. Antonius. Antonius bewijst de aanwezigheid van Christus in de hostie aan ongelovigen
- beeld van H. Bonaventura
  - heilige en kerkleraar
  - franciscaan, kardinaal en generaal overste der minderbroeders
  - afgebeeld in habijt van pater met kardinaalshoed aan zijn voeten

- beeld van H. Felix
- de H. Antonius wordt hier, zoals in alle Franciscaanse kerken op bijzondere wijze vereerd.
 Vooral de vissers hadden en hebben een groot vertrouwen in deze volkse heilige.
 De devotie tot de H. Antonius begon in feite vanaf het begin van de stichting van het klooster. In 1689 werd een mis ter ere van deze heilige op dinsdag ingevoerd (iedere dinsdag wordt nog steeds een mis opgedragen ter ere van deze heilige) en in 1704 werd de broederschap van de H. Antonius van Padua door de paus goedgekeurd en verschillende aflaten verbonden aan het lidmaatschap. Deze broederschap bestaat nog altijd.
- scheepjes : 0.84 : Europa - eigenaar Eduard Salliau
                   0.109 : Jacob van Maerlant - eigenaar Louis Decreton
                   0.143 : ?
                   0.336 : Elisabeth-Gilberte - eigenaar Wwe Crekillie (schip werd later 0.210)
                   0.182 : (in fles) Jean-Marie - eigenaar Joseph Aspeslagh
                   0.169 : Ster der Zee - vergaan op 21 nov 36

De meeste schilderijen in de kerk zijn het werk van Paters Kapucijnen die nu in de anonimiteit verdwenen zijn. Enkele ervan staan in verband met de devotie tot Sint-Antonius, zoals het doek waarop we de heilige zien, omringd door medaillons waarin scènes uit zijn leven zijn uitgebeeld.

Het kerkorgel werd vernield op 30 augustus 1940. Toen de Duitse bezetter schietoefening hield boven de stad, richting zee, werd er zo dicht geschoten dat een projectiel op de kerk terecht kwam. Een gedeelte van het dak en het orgel werden vernietigd. Het orgel werd nooit meer hersteld.

CAPUCIJNENKERK

Het barokke hoofdaltaar met dito versiering in de preconciliaire tijd (foto: archief Capucijnenkerk)

Algemeen beeld van het
hoofdaltaar kort na de
restauratie.
(dia J.P. Falise)

CAPUCIJNENKERK

O.L. Vrouw-Altaar
(1950)

Altaar gewijd aan ST.-Antonius
Van Padoua (1950)

IV. A N D E R   H A L V E   E E U W   G O D S D I E N S T I G   E N S O C I A A L   D I E N S T B E T O O N   V A N   D E K A P U C I J N E N

Het is uiteraard zo dat de taak van kloosterlingen op de eerste plaats te situeren is op godsdienstig vlak. Het doel dat de geestelijke orden of congregaties beogen, is het bevorderen van het geloof en het godsdienstig leven van de christenen. Opmerkelijk is evenwel dat in de XVIIde eeuw de clerus nog steeds een aanmerkelijk deel van het intellectueel leven (profaan onderwijs), gezondheidszorg (in hospitalen) en sociaal dienstbetoon, in het patroon van hun activiteiten opneemt. Wellicht is men nog steeds de mening toegedaan dat de kerkgemeenschap op een effectievere wijze gediend wordt door hulpvormen waarin het eigenbelang minder vertroebelend kan inwerken, waarin men min gemotiveerd is door beroepsambitie en winstbejag, dan door christelijke naastenliefde en christelijke ascese.

De XVIIde eeuw is meteen de tijd waarin het hervormingsplan van het concilie van Trente (1545-1563), dat vooral uitmunt door zijn dogmatische en disciplinaire decreten, zijn uitvoering krijgt. Maatregelen zijn uitgevaardigd tegen de misbruiken, er wordt gewezen op het gevaar van de te wereldse zin voor de geestelijken, maar de lijn tussen kloosterlingen en wereldpriesters blijft net getrokken.

Aldus zijn de minderbroeders geen parochiepriesters, maar kloosterlingen die door arm te leven, op te treden als volkspredikanten en sociale helpers, de christelijke geest bij de volksmassa hebben bij te brengen. Wel houden ze benevens hun convent een bidplaats open om in voeling te komen met het volk. Maar in feite beschikken zij niet over een parochiekerk. Ten onrechte spreekt men in de eerste jaren van de "Kapucijnenkerk". Hun bidplaats kan geen andere naam dragen dan die van een openbare kapel.

Te Oostende is er in deze periode slechts één enkele parochiekerk : de St.-Petrus en Pauluskerk. Dààr alleen mag het doopsel en het vormsel worden toegediend, een huwelijk ingezegend, de Pasen gehouden en een overledene door de kerkelijke bedienaar worden begeleid. En daar heeft de pastoor alle zeggingsrecht.

De parochie van Oostende heeft een zeer speciaal statuut wat de aanstelling van haar pastoors betreft. Het magistraat bezit het presentatierecht en de bisschop uiteraard het investituursrecht. Vooraleer een pastoor te Oostende in functie treedt, moet hij eerst door de stad aan de bisschop worden voorgesteld die op zijn beurt alleen een voorgestelde kandidaat kan bevestigen in het ambt of hem als onbekwaam of onwaardig kan afwijzen. In nood-situaties en vooral wanneer de verschillende instanties elk op hun stuk staan kan dat heel wat spanning bijbrengen. Het wordt wel eens dramatisch wanneer er hulp moet komen van kloosterlingen die ad interim de godsdiensthulp moeten verzekeren, buiten hun kapel, in de parochies.

De periode van 1630-1636 is daarvan een kleurige illustratie. Pastoor Joos van de ZYPE komt in 1620 aan zijn herdersambt, maar zonder gans zijn rol te spelen volgens de regels van het spel. In 1631 wordt hij naar het bisdom geroepen om de zaak in het reine te trekken. Hij komt echter niet opdagen op de gestelde dag en het gestelde uur. Ondertussen komt het in de parochiekerk

tot een open oorlog tussen de pastoor en het gemeentebestuur. In het bisdom komen herhaaldelijk brieven binnen met klachten over de zieleherder, die almachtig van uit zijn preekstoel, zijn pastorale rechten verdedigt, ofschoon hij nooit in de wettelijke vorm is voorgedragen door het magistratuur.

Op 9 december 1632 wordt de gardiaan van de Kapucijnen gelast met de parochiale zielszorg : de pastoor is te vaak afwezig en de benoeming van een onderpastoor is niet zo dadelijk in het vooruitzicht. Met de plotse aanstelling van een onderpastoor op 28 januari (nauwelijks 2 maanden later) is de delegatie van de gardiaan vervallen. De pastoor laat echter van zich niets meer horen. Vreest hij de besmettelijke ziekte die zich binnen de wallen van de stad verspreidt ? Zeker is dat zijn zaak aan alle zijden wordt onderzocht, terwijl hij van zijn kant, door tussenkomst van de Raad van Vlaanderen, zijn pastorale rechten wil laten gelden. Een jaar later (30 jan 1634) beslist van de ZYPE binnen te treden in het klooster van de Augustijnen. Dus treedt voor de St.-Petrus en Paulus parochie een nieuwe vacatuur in.

De bisschop van Brugge aanvaardt geen enkele van de door de stad voorgestelde en ter plaatse gevestigde legeraalmoezeniers, omdat zij niet tot zijn onderdanen behoren. Daarop wordt door het gemeentebestuur de gardiaan, Isidoor van HARELBEKE, aangezocht om de parochiale zielszorg waar te nemen, tot de dag waarop een nieuwe pastoor is aangesteld. Na 4 maanden, op 18 mei 1634, wordt de functie aan Georges GEERALDYN toegezegd. Meteen is voor de minderbroeders hun taak in de parochiekerk afgelopen. Maar niet de zaak ! De nieuwe kandidaat, een voortvluchtige Augustijn, afkomstig uit een Duitse residentie, wordt niet zo maar aanvaard. Hij moet zijn getuigschriften aan het bisdom voorleggen. Die formaliteiten hebben heel wat tijd nodig om klaar te komen. Vooraleer de Augustijn op 12 februari in functie treedt, is door het bisdom, tegen alle verwachtingen in, de hoofdaalmoezenier van het leger aangesteld om de parochie voorlopig te beheren.

Ondertussen blijft de besmettelijke ziekte (pest ?) onder de bevolking nestelen. De onderpastoor bezwijkt eraan. De pas aangekomen pastoor, die kiemdrager geworden is door zich in de besmette priesterwoning te vestigen, moet de stad verlaten. Pater Isidoor van HARELBEKE wordt vlug op verzoek van het stadsbestuur ingeschakeld in de zielszorg. Nu bereikt de spanning tussen het bisdom enerzijds en de magistraten van de stad met de Kapucijnen anderzijds, haar hoogtepunt. Van april 1636 tot augustus wordt een correspondentie gewisseld, in een zeer harde, soms bittere taal, vooral tussen het stadsbestuur en de bisschop. Aan beide zijden is men oprecht bekommerd om het heil van de bevolking, en daardoor zo weinig genuanceerd in de uitgedrukte termen. De paters worden als geuzen - dienden sacramenten toe zonder jurisdictie - uitgescholden en de aalmoezenier werd vroeger reeds een deugeniet genoemd... overigens er zijn toch Discalsen te Brugge genoeg te vinden.

Gans de zaak eindigt met een lange brief, gedateerd op 12 augustus 1636, vanwege het stadsbestuur aan de bisschop, om het geval volledig voor te leggen. Zij hebben de Kapucijnen niet aangesteld. Overigens pater van HAVERBEKE heeft de parochiedienst verzekerd net als in 1632. Zij hebben toch ook hun verantwoordelijkheid en mogen het volk toch niet als vrijzinnigen laten leven ! Maar wat een beroerde historie wordt het, merken ze op, wanneer de mensen vernemen dat ze ongeldig gebiecht hebben bij de paters !

Discalsen vragen gaat hun middelen te boven, terwijl de Kapucijnen alle werk gratis verrichten... en de bisschop geeft toe op voorwaarde dat de kloosterlingen hun onrecht erkennen met de functie te vervullen zonder op bevestiging te wachten.

De verhoudingen tussen de kerkvorst en het stadsbestuur schijnen een veel serenere vorm aan te nemen onder het ambstermijn (1642-1649) van bisschop de HAUDION. In die omstandigheden krijgt de kapucijnergemeenschap gemakkelijk de kans om aan haar trekken te komen. Vooral dank zij de noodsituatie waarin zij nu onbelemmerd en op afdoende wijze hulp kunnen verlenen.

Inderdaad de aanstekelijke ziekte die in 1647 uitbreekt, eist een ernstige inzet en heeft in veel grotere mate een dodelijke afloop dan de vorige epidemie (1643-36). De minderbroeders hebben met de nieuwe plaag de handen vol, zowel als de parochiepriesters, maar dan in de hoedanigheid van verplegers. Hun pesthuis dat 11 jaar oud is moet als eerste toevlucht dienen. De paters gaan echter ook aan huis bij de geïnfecteerden om bijstand te verlenen in de gezinnen, de zieken te troosten, het ziekensacrament toe te dienen of het viaticum als stervensbegeleiding te bezorgen.

De confraters die zich aan dit apostolaat wijden, wonen afzonderlijk en dragen de rode peststok. Zij worden rode priesters genoemd. Want het kenteken dat zij dragen moet al wie hen benadert waarschuwen dat zij kiemdragers zijn van de dodelijke ziekte. Vier onder hen bezwijken, in enkele weken tijd, aan de verraderlijke ziekte die ze bestrijden. Op 31 juli 1647 pater Hieronimus van 's HERTOGENBOSCH, die zich bijzonder verdienstelijk gemaakt heeft. Nog twee andere paters : Columbanus van IEPER, op 6 juni en Edmondus van GENT op 19 juli. Tenslotte nog een broeder, Gislenus van BRUSSEL, op dezelfde dag als pater Hieronimus.

Ter gelegenheid van een plaatselijke ramp begeeft een bisschop zich in de XVIIde eeuw niet spoedig naar de geteisterde plaats, zoals men doet in de XXe eeuw. Vooral niet als het om een epidemie gaat. Mgr. de HAUDION treft een maatregel die in zijn tijd als veel meer afdoende wordt aanzien. Hij laat relieken van de aartsbisschop en patriarch Macharius (te Gent gestorven aan de pest in 1012) naar Oostende brengen. Die worden voor enige tijd uitgeleend opdat de bevolking die heilige voorwerpen in haar parochiekerk kan vereren en beschermd worden tegen de pest of een aanstekelijke ziekte. Die kostbare resten van de heilige moeten evenwel zodra de ziekte ter plaatse schijnt geweken te zijn, terug gestuurd worden naar het bisdom, zodat ze ter beschikking kunnen gesteld worden van andere getroffen gemeenschappen.

Ook de verhouding tussen de parochiegeestelijkheid en de kloosterlingen wordt spoedig minder stug. De bediening van de parochiekerk wordt op een gans andere wijze verzekerd, bepaald tengevolge van de presentatie door het magistraat gedaan. In 1653 wordt de zielezorg waargenomen door een priesteréquipe die men oratorianen noemt. Oratorianen vormen een orde, zijn geen paters, maar wereldpriesters die naar het vormingspatroon van Filips NERI (1515-1595) speciaal voorbereid zijn op het geven van de humaniora en op het bedienen van een parochie.

In die jaren komt men tot het inzicht, van beide zijden, dat met het toenemen van de stadsbevolking, ook de nood aan hulpkrachten voor de parochiebegeleiding groter wordt. Tussen de beide gemeenschappen wordt er in 1653 zelfs een overeenkomst gesloten die een behoorlijk aantal artikels bevat. Onder meer wordt de

pater overste van de minderbroeders benoemd tot stationaris in de St.-Petrus en Pauluskerk. Hij heeft dus als het ware zijn kathedraal als vaste predikant in de parochiekerk.

Die overeenkomst wordt op tijd en stond herzien en aangepast. In 1656, krachtens artikel 25, wordt in de kapucijnenkerk, op zon- en feestdagen, te 13 uur de christelijke leer onderwezen. Met de groep nieuwe Oratorianen, hervormd door Kardinaal de BÉRULLE (1575-1629), die in 1662 de apostolaatszorg overneemt, wordt die taak enigszins aangepast. In het vervolg wordt de katechismus niet meer op zon- en feestdagen, maar elke donderdag gegeven. Wanneer de stadsbevolking uitdeint tot het Sas-Slijkens (in 1669 wordt aldaar een zagerij ingeplant) wordt de verruimde taak van de Oratorianen (die echter tevens het college openhouden) de gelegenheid om aan de minderbroeders deze opdracht toe te vertrouwen. Aan hen wordt de nieuwe parochiekerk opgedragen waarin ze de eucharistievieringen moeten verzorgen, de sermoenen houden en de wekelijkse catechismus geven.

Plots lijkt het er naar of de heilige Macharius de Oostendenaars niet langer wil beschermen, ofwel hebben zij onvoldoende hun vertrouwen in de pestheilige betoond. Weliswaar zijn de geleende relieken reeds lang terug bezorgd aan het bisdom. En nu in 1666 wordt Oostende door de pest geteisterd zoals nooit voorheen. De besmetting tast overigens een behoorlijk deel van Vlaanderen aan. Te Brugge breekt ze tot drie maal toe opnieuw uit. (Herdacht in de afbeelding hoek St.-Jorisstraat - Pottevin met de tekst: "Hier werd de pest gestut").

De bevolking wordt ervan geobsedeerd dat de verklaring van het onheil dat hen treft, te zoeken is in Gods straffende hand. Men verliest eenvoudig alle gezond oordeel. Enkelen onder de meestondernemenden, richten op eigen houtje, zonder richtlijnen van de kloosterverste af te wachten, bij de paters dagelijks biddagen in. Met de grootste mildheid wordt aan de Kapucijnen geld ter hand gesteld om dringend misoffers op te dragen.

Op 6 september 1666, na het overlijden van de "rode priesters", onder wie er 9 omgekomen zijn gedurende hun edelmoedige inzet, vraagt het stadsmagistraat zelf naar bijstand van geestelijke aard. Oostende ontvangt uit de handen van de Belgische provinciaal van de Augustijnen, uit het klooster van Andigues (orde van de H. Drievuldigheid voor de vrijkoping van de slaven) een deel van de relieken van Sint Rochus (patroon tegen pest of besmettelijke ziekten (1295-1327) en genas velen van de pest in Italië).

Maatregelen van hygiënische aard worden ook getroffen. Op straf van boete zijn alle zieken verplicht, als waarschuwing voor hun stadsgenoten, de peststok te dragen. Aan de besmette woonsten moet een merkteken aangebracht worden. Er wordt beroep gedaan op op bekwame vrijwilligers om zieken die op straat versukkelen bij te staan. Geneesheren en priesters die zich over de geïnfecteerden erbarmen zijn er eveneens toe gehouden het pestinsigne te dragen. (De traditie wil dat in de kathedraal te Brugge, bevestigd aan het beeld van O.L.Vrouw van Zeven Weeën, zich de peststok bevindt van pater Melchior van MENEN. De Kapucijn die in 1666 als rode priester te Oostende van de ziekte gespaard is, heeft dit herkenningsteken later persoonlijk te Brugge geofferd). En te Brugge is het de dames verboden het zware zijden weefsel, faille, in hun klederen te verwerken.

Spijts alle maatregelen en goede zorgen, lukt men er pas na anderhalf jaar in de besmetting in te dijken. Ondertussen is

de helft van de bevolking aan de ziekte bezweken. Onder de Kapucijnen zijn er slachtoffers gevallen : twee paters, nl. Guillelmus van VEURNE en Mattheus van LEUVEN en één broeder Calixtus van MOERBEKE. De priester épuise uit de pastorie is nog zwaarder getroffen. Ze hebben zich in hun zorg voor de parochianen niet onbetuigd gelaten. Zij tellen 5 overledenen : de pastoor, de twee onderpastoors en twee leraars, waarvan één nog geen priester is gewijd.

In deze noodsituatie nemen de Kapucijnen de gelegenheid te baat om de teloorgegangene devotie tot O.L.Vrouw van Scherpenheuvel nieuw leven in te blazen. Voor het eerst is die vorm van eredienst tot de H. Maagd in 1653 gepropagandeerd geworden door de Oratorianen van Filips NÉRI, alhier gezonden van uit het huis van Scherpenheuvel. De godsvrucht bereikt in 1657 zelfs een hoge graad van bloei, dank zij het eiken beeld dat geschonken wordt door Anna BOUCKAERT, zuster van de toenmalige bisschop van Ieper. Het Maria-beeld heeft immers een bijzondere waarde gezien het gesneden is uit een boom van Scherpenheuvel.

Door de later alhier gevestigde Oratorianen, stichting kardinaal de BÉRULLE gezonden uit het huis van Mechelen, wordt er niet meer dezelfde aandacht besteed ofschoon die devotie niet geheel vergeten is. De bijzondere godsvrucht flakkert echter spoedig in die mate op, dat door de gelovigen overvloedige offerpenningen in de speciale tronk van het beeld worden gestopt. In die benarde tijd verzamelt men 40 pond Vlaamse groten. Het plan wordt opgevat om met dat geld een tabernakel te vervaardigen dat versierd is met in het zilver gedreven platen. Dit kostelijk tabernakel wordt in gebruik genomen op 21 juni 1670 en de devotie tot O.L.Vrouw van Scherpenheuvel wordt in het vervolg verder voort bezielde door de Kapucijnen.

Oostende heeft zijn jaarlijkse zeewijding en zoals in de meeste steden verder nog zijn driejaarlijkse processie. Op het geschikte moment, anno 1675, zijn de Minderbroeders de inrichters van de passie- en boeteprocessie die soms supplicatiën worden genoemd. Reeds in 1586 brengen de Kapucijnen te Brugge zulk een processie op de been, maar in samenwerking met de Jezuïeten. Men kan zich best een beeld vormen van de supplicatiën uit 1675, wanneer men de boeteprocessie van Veurne bekijkt, die in vorm practisch ongewijzigd is gehouden sedert de XVIIde eeuw.

Benevens de uitbeelding van de verschillende facetten van Jezus' lijden van Witte Donderdagnacht tot Goede Vrijdag, is de ommekeer zowel voor mannen als vrouwen (die men penitenten noemt) een gelegenheid om persoonlijk boete te beoefenen. De boetelingen gaan gekleed in zware pijen, slepen wagens met de bijbelse passietaferelen, torsen zware kruisen, slingeren aan de benen kettingen aan kanonballen gehecht. De processie die zich te 19 uur op Witte Donderdag op straat begeeft, kan niet anders dan alle geestelijken en waardigheidsbekleders van de stad tot deelname verplichten. Blijkbaar is die vorm van avondviering op Witte Donderdag gans het ancien régime te Oostende gangbaar gebleven.

Er is één zaak in de invloed van de minderbroeders en in de piëteit die in de kloosterkapel van de XVIIde eeuw tot uiting komt, die als zeer bevreemdend moet bestempeld worden. Het meest eigene en typische van een kapucijnern midden dat onmiddellijk op de voorgrond moet komen, heeft hier nog zijn kans niet gekregen.

De bidplaats is op 9 juni 1620, reeds meer dan 50 jaar geleden, aan Sint-Frans en de andere, in de k  pel aan de rechterzijde, toegewijd aan de H. Maagd en aan de H. Lodewijk. (Relieken van de 11.000 maagden zijn in de altaarsteen ingemetseld). De wijding van de bidplaats en de consecratie van de altaren moeten jaarlijks gevierd worden op de eerste juni.

Het kan niet uitdrukkelijker een franciscaanse bidplaats zijn ! Het moet evenwel tot het einde van de XVIIde eeuw duren tot de eigen devoties hun volle luister krijgen en de invloed van de bruin-paters het gemoed van de volksmassa op hun eigen wijze kunnen aanspreken.

Hoe sterk de ene pastoor na de andere te Oostende zich ook verzet tegen het wekelijks te zingen lof op elke dinsdag ter ere van Sint-Antonius van Padua, uiteindelijk kan het niet meer belet worden. In 1682 is reeds door Innocentius XI een algemene vergunning toegestaan om een lof te zingen en het Allerheiligste uit te stellen. Willens, nillens, moet de Oratoriaan Willem WILLEMANS zwichten voor overmacht. De machtiging door de paters bij hem aangevraagd, stuit op een weigering. De bede door de parochianen in de pastorie afgegeven wordt genegeerd. Tenslotte moet de pastoor zijn verbod onder druk van de tussenkomst (1699) van het magistraat en na een schrijven van zijn bisschop intrekken.

In 1700 wordt die avondplechtigheid in al haar modaliteiten omschreven en door een overeenkomst tussen de paters en de pastoor vastgezet. Het gevraagde lof gaat dus door en regelmatig mag een sermoen worden gehouden voor de leden van de confrerie van de Gelovige Zielen. Maar in de overeenkomst is een apostille gevoegd... Een middel om de parochianen toch aan de parochiekerk te binden ? Ook in de St.- Petrus en Pauluskerk moet een statie (regelmatige reeks sermoenen) gesticht worden voor de leden van de confrerie van de Gelovige Zielen. Van een Sint-Antonius is er nog geen spraak. De devotie tot Sint-Antonius, die heden nog een zekere bijval geniet, is dus pas sedert 1700. Er ontstaan echter spoedig andere broederschappen, zowel voor mannen als voor vrouwen. Het hoeft niet gezegd dat de Kapucijnen er zullen blijven voor ijveren. Op 10 april bekomen ze van paus Benedictus XIV een indult, waarbij allen die lid zijn van de confrerie, bedacht worden met verschillende aflaten. Zulke godsdienstige premies spreken gelovigen van de XVIIde eeuw meer aan dan de gelovigen uit de XXste !

Toch kan men zich afvragen : hoe kan dat convent van 20 man zich zinnig en verdienstelijk hebben ingezet, buiten hun predikaties die zij houden, de biecht die zij horen, de broederschappen die zij in stand houden, de ziekenzorg die zij bijhouden, de tuinbouw die zij in hun moestuin verrichten en de bedelronden die zij in de omtrek ondernemen.

Verschillende onder de Oostendse Kapucijnen hebben zich verdienstelijk gemaakt als aalmoezenier ofwel bij de legermacht ofwel in de handelsvloot. Zolang de haven van Antwerpen gesloten blijft, is Oostende toch immers de enige zeehaven van het land. Als aanlegplaats neemt haar ligging nog meer toe in belang eens dat Karel VI, op 19 december 1722, de Oost-Indische Compagnie van Oostende heeft ingericht.

Op vraag van Zijn Koninklijke Majesteit worden inlichtingen ingewonnen over wat de Kapucijnen te Oostende kunnen verrichten en blijkbaar ook of zij voor de diensten die zij bewijzen over voldoende bestaansmogelijkheden beschikken. Het antwoord wordt

door de bisschop opgemaakt en aldus samengevat. Hun eerste zorg is : hulp bieden aan de plaatselijke geestelijkheid door te komen biechthoren, de advents- en vastensermoeenen houden en zieken bezoeken. Ditzelfde werk verrichten zij ook in meerdere parochies in de omtrek van de stad. Verder zijn ze sedert de stichting door Jacques HOYS, op 12 juli 1674, van de congregatie der Conceptionisten, van een weeshuis en school met vijf zusters, de directeur van die inrichting.

Blijkbaar is ook de zielezorg over de vreemdelingen aan hen toevertrouwd en bepaald in hun kapel : ze ontvangen er immers de speciale jurisdictie voor. In het antwoord van de bisschop aan de Koninklijke Majesteit wordt daarover kort gezegd : in hun kerk komen de militairen voor de goddelijke diensten. Het betekent echter eerst dat zij een deel van hun kapel afstaan aan de Spanjaarden. Maar dat soldatenvolk is ter plaatse met gans het gezin. Want in 1683 wordt door de bisschop van Brugge de vroeger reeds verleende aflaten verlengd ten voordele van de Spaanse soldaten, hun vrouw en kinderen uit het Oostendse garnizoen, op voorwaarde dat ze iedere zondag de catechismus die in de kapucijnenkerk moet gegeven worden, bijwonen. Er wordt overigens in 1771 gezegd dat zij sedert lang - en dan nog gratis - dienst doen als aalmoezeniers in het garnizoen. Op 3 april 1719, wanneer reeds van uit Oostende naar de Oriënt gevaren wordt, stelt men pater Alexander van GENT, kapucijn, uit de haven van Oostende aan als aalmoezenier voor hen die naar Indië varen. Hij beschikte over dezelfde machten waarover andere aalmoezeniers mogen beschikken die vanaf 17 januari 1718 door het bisdom geregeld zijn. Uit de menige toelatingen die aan allerhande paters gegeven worden, blijkt dat er reeds heel wat boten in de vaart zijn voor zulke reizen, lang vóór de stichting van de Oost-Indische Compagnie.

Zijn er weinig Kapucijnen betrokken op de cargoschepen, zij vervullen nog de taak van directeur in meerdere huizen te Oostende zelf. Vanaf 1715 tot 1771 in het godshuis de Driekoningen. In het vervolg - en dan nog met inzet van eigen kapitaal - vervullen zij de functie van directeur van het hospitaal.

Tenslotte blijken de paters de toevlucht te zijn van alle vreemde zeevaarders uit al de naties die hier bij verschillende gelegenheden in de haven aanleggen. Niet alleen van misdadigers of verdachten die willen gebruik maken van het asyl- of schuilrecht, maar vermoedelijk ook van alle passanten die door een oorlog of omwille van handel in de haven meren. Zulke mensen vallen in feite niet onder het zeggingsrecht van de plaatselijke pastoor en hebben niet altijd een eigen priester aan boord die hun taal machtig is.

In die jaren beleeft de internationaal geworden haven niet alleen de trafiek van meer en meer vreemde zeelieden maar ook de vestiging van uitheemse handelaars. Dat stelt ook op financieel gebied zekere problemen. Men wordt verplicht zich naar andere steden te begeven om aan het nodige wisselgeld te geraken. Einde-lijk wordt op 15 april 1782 door Willem HERRIES een bank geopend om de uitwisseling van vreemde valuta ter plaatse te kunnen verrichten.

Blijkbaar is men hier voorheen als buitenlander best opgevangen geworden, ook voor godsdienstige begeleiding, bepaald dank zij de inzet van de Kapucijnen. Ter illustratie kan men een smeekbrief lezen over de in 1792 gestelde verwachtingen, een stuk naar het

bisdom gericht en door 22 personen ondertekend. Er zijn immers op het religieus plan moeilijkheden gerezen sedert de ziekte van pater Stanislas. De Engelse en Ierse katholieken missen een behoorlijke begeleiding omdat ze geen priester vinden die hen onderricht kan geven of de biecht kan horen in hun eigen taal. Ze vragen voor de mannen die varen en voor hun families, die in de haven te Oostende gevestigd zijn omwille van hun werk, verzekering van godsdienstige hulp.

Aldus hebben de Kapucijnen tot het laatste uur hun priestertaak op zich genomen. Meer zelfs dan hetgene strikt tot hun plicht behoorde. En dit tot op het einde van de XVIIIde eeuw. Uit hun zending hadden zij niet de plicht als parochiepriesters bij hun schapen in gevaar te blijven. Samen met Oratorianen die uit Oostendse families stamden, bleven enkelen klandestien apostolaat verrichten wanneer in 1797 de vervolging uitbreekt. Ook op levensgevaar verlaten zij dan hun post niet tot zij moeten zwichten voor geweld.

V. DE KAPUCIJNEN VERDEDIGERS VAN HET ASYLRECHT

A. BEGRIPSOMSCHRIJVING

Het asylrecht is een rechtsbegrip dat het christelijke westen geërfd heeft van de Oosterse volkeren, via het Jodendom, samen met de boeken van het Oud Testament. Dit beschermend recht wordt uitgevaardigd in het voordeel en tot vrijwaring van hen die zichzelf zijn te buiten gegaan en wier daden aanleiding kunnen geven tot bloedwraak. Immers, volgens de Oosterse wet van de vergelding, waarvan vele voorbeelden te vinden zijn in de H. Schrift, vooral ten tijde van koning David, zal op het hoofd van een moordenaar neerkomen, hetzelfde wat hij aan anderen heeft misdaan. Die wettelijke bescherming heeft evenwel bepaalde grenzen. Alleen zij kunnen van het asylrecht genieten, die enerzijds niet met opzet de dood hebben toegebracht en anderzijds zich in een kerk of een andere heilige plaats, zoals in de sacristie of in een kerkhof schuil houden, vooraleer zij door de uitvoerende macht gegrepen en aangehouden zijn.

Hier gaat het dus niet over een sociaal recht, waarbij een mens zich in nood bevindt, recht heeft op de geborgenheid die de gemeenschap verleent, noch over het internationaal recht waarbij de schepen in noodtoestand, toegangsrecht hebben tot een vreemde haven om voedsel of brandstof in te slaan.

De Kapucijnen hebben alleen te maken met het verdedigen van een godsdienstig voorrecht, waarover uiteindelijk de plaatselijke bisschop zijn uitspraak te doen heeft. Het komt in betwiste gevallen aan de kerkprins toe te oordelen of een verdachte terecht of ten onrechte aanspraak maakt op de bescherming die het patersconvent verleent.

Volgens het kerkelijk wetboek van 1917 is er nog asylrecht voorzien. De tekst klinkt aldus: "Elke kerk geniet asylrecht, zodat beschuldigten, die haar binnengevlucht zijn, er niet mogen worden uitgehaald, tenzij noodzaak dwingt, zonder toestemming van de bisschop of althans van de rector van de kerk." (Canon 1179).

Gedurende ongeveer een eeuw (1633 tot 1735) vindt men regelmatig in het archief van het bisdom Brugge correspondentie met betrekking tot klachten nopens de inbreuken gepleegd tegen het asylrecht dat de Kapucijnenkerk te Oostende verleende. Een bulle door paus Gregorius XIV (1590) uitgevaardigd en door de Plakaten van de Spaanse prins bevestigd, liggen aan de grondslag van dit privilege.

Het ingrijpen van het bisdom concentreert zich rond een zevental data en te Oostende hebben die zeven gevallen heel wat verwikkelingen en kopzorgen bezorgd aan de paters. Blijkbaar speelt het recht hier uitsluitend in het voordeel van garnizoenssoldaten die in de onmiddellijke buurt van de Kapucijnen gelegd zijn, althans tot 1715 (Spanjaardstraat). Maar de militairen maken tenslotte een onzinnig spelletje met het privilege met het gevolg dat dit kerkelijk voorrecht aldaar niet langer gehandhaafd kan blijven wanneer het soldaten betreft. In 1735 wijzigt de paus de vroeger afgekondigde bulle en de bisschop van Brugge laat het bericht over de afschaffing van de militaire voordelen publiek uithangen.

Met welke heftigheid de strijd kan gevoerd worden rond een voorrecht, vooral wanneer de man van de straat godsdienstig of

uit schrik gemotiveerd is, komt pas ten volle aan het licht bij een schending van het asylrecht te Oostende in 1498.

Drie piraten wier aankomst gesignaleerd is, worden door de baljuw in de haven te Oostende opgewacht. Prompt worden ze naar de stadsgevangenis gevoerd en opgesloten. Dra poetsen twee onder hen de plaat en vluchten de parochiekerk binnen om zich veilig te stellen. Nauwelijks hebben zij hun asyl bereikt of Jehan des TROMPES, treedt op in naam van de baljuw om hen terug in de nor op te sluiten.

De man die optreedt in naam van de wet, zoekt de pastoor op en zet hem voor het dilemma : dadelijk de kerksleutels ter hand stellen of voor die twee man borg staan. De priester gaat op de dreigementen niet in. Jehan des TROMPES echter gapt de kerksleutels uit de handen van de weerloze pastoor. Met de hulp van Aliane de LONGPREY, bewaker van het arsenaal, dringt hij de kerk binnen, overmeestert de verdachten en steekt hen opnieuw achter slot en grendel. Het ongehoorde komt echter ter ore van het Dominikanenklooster te Brugge. 's Anderendaags komt een predikheer een heftig sermoen afsteken tegen de misbruiken in de kerk en tegen het verkrachten van het asylrecht. Gestaafd door feiten maakt hij zijn toehoorders duidelijk dat een stad die aan zulk een onrecht toegeeft ten onder gaat.

De Dominikaan zaait door zijn sermoen wind in de kerk en oogst storm onder de vissers van de stad. Zonder afspraak of beraad, stormen dadelijk enkele mannen met getrokken mes of dolk de kerk uit. Dreigend roepen ze de baljuw ter rechtvaardiging voor de ontvoering van de vermeende kapers uit de kerk. Op het kerkhof wordt de hulp-baljuw, omwille van zijn deelname in dit exploit te lijf gegaan. De arsenaalwachter, die zich in de kerkdienst bevindt wordt terplaatse door Meeuw WYTIN aangepakt. Een zekere Cornelis DINGHELE schreewt : "Ter dood allen die in de kerk zijn !" Een andere, Jacob PIERS, tiert : "Laten we de noodklok luiden !" Buiten troept zich een bende samen en stormt de weg op om de gevangenis te forceren. Ze zijn beslist : het duo moet terug in de kerk geplaatst en in zijn recht hersteld worden. Pierkin de STIERMAN, lalt, half dronken : "Laten we dit kachot in brand steken". Alleen Jehan MAES de oude heeft midden de verwarring lef anders te spreken en keurt de baldadigheden krachtadig af.

Gans het rumoer valt enigszins stil wanneer de effectieve baljuw, samen met Jehan MAES van uit de kerk in het stadhuis zijn geïnstaleerd. Er vallen nog wel grove scheldwoorden en zware bedreigingen in de buurt van het officieel gebouw, maar spoedig worden de mannen zich van hun buitensporigheden bewust. Met de stille trom trekken allen naar huis. Voor niet lang echter. Want ieder die meent iets op de kerfstok te hebben, vaart het zeegat uit, om niet meer aan wal te komen, zolang hij gevaar loopt voor de vierschaar gedaagd te worden.

Hogere instanties laten zich niet onbetuigd. Maar gans de zaak krijgt in een korte wending zijn beloop. Eerst wordt de pastoor als zondebok beschouwd en van zijn ambt ontheven. Die legt er zich echter niet bij neer en doet een beroep op de Raad van Vlaanderen. Spoedig heeft zowel de bisschop als het prinselijk hof een klare kijk op de bewogen gebeurtenissen. Het is duidelijk dat de opruiende taal van de predikant aan de basis ligt van gans die ongehoorde rel. Hij speelde meer de rol van volkstribuun of oproerkraaijer dan als verkondiger van het woord Gods ! Van

hun kant sturen de rouwmoedige zeelieden een smeekbede vol verontschuldiging naar de vorst. Aldus is tijdelijk de storm weer geluwd in de stad.

Toch kan men zich de vraag stellen : hoe hebben die zeerovers recht op asyl ? ... het gaat hier niet over een gevaar tot wraakneming ! En de strenge maatregelen dan van de overheid ? Er moest hier een ander principe veilig gesteld worden, nl. wie op asyl beroep doet heeft er recht op tot zolang de kerkelijke overheid het tegendeel niet heeft beslist.

B. HET ASYLRECHT IN DE GARNIZOENSTAD OOSTENDE

Wat de gevallen van asylrecht in de Kapucijnenkerk betreft nemen de conflicten nooit die vaart welke het incident in de XVde eeuw de stad schokte dank zij het primitief en emotioneel gemoed van de vrijheidslievende vissersbevolking, maar vooral veroorzaakt door het ophitsende woord van een welbespraakt en onbeheerst predikheer.

In ieder geval staat ook nu ieder instantie op zijn rechten en waken ook de Kapucijnen schroomvallig over hun plichten jegens de kerkelijke, burgerlijke of militaire overheid, maar ook jegens de vluchtelingen. De gebeurtenissen worden gezien van uit de correspondentie van de diocesane overheid die vooral wordt aangesproken door militaire bevelhebbers uit Oostende (of natuurlijk ook door de Kapucijnen !) eenvoudig omdat de geweldenaars ter oorzaak van oorlog of bezetting te Oostende gelegerd zijn. Het convent der Kapucijnen zit met zulke problemen opgezadeld gedurende gans de XVIIde eeuw en gedurende de eerste helft van de XVIIIde eeuw.

In 1633 staan twee gevallen op de rol die gemakkelijk hun beloop krijgen door enige uitwisseling van correspondentie.

Het eerste op 20 november, dat van een zekere Mattheo SANTANDER, een soldaat uit de compagnie van de gouverneur van Oostende, die er van verdacht is de heer VAN LOO, raadsheer en bediende van de admiraliteit, op een loense wijze dodelijk te hebben verwond. De beschuldigde is in het klooster van de Kapucijnen gevlucht. De griffier van de admiraliteit schrijft een hoffelijke brief naar de geestelijke overheid om verwickelingen te voorkomen en vraagt toelating om de gevluchte in de gevangenis op te sluiten.

Het antwoord van de bisschop is behoedzaam in zijn uitdrukking en bevat slechts een voorwaardelijke machtiging aan de gouverneur. De prelaat wijst erop dat de rechters pas een uitspraak mogen doen nadat uit het onderzoek is gebleken dat Mattheo SANTANDER niet van het asylrecht mag genieten. Er zijn over dit geval geen stukken meer van latere datum voorhanden wat laat veronderstellen dat het geval inderdaad verder zonder administratieve verwickelingen verloopt.

Het volgende incident is van hetzelfde jaar. Het wordt nog korter behandeld. Op 13 december (na drie weken) geeft de bisschop reeds, zonder meer, de toelating de gevluchte uit zijn schuilplaats te halen. Hij deelt mee dat hij tot zijn leedwezen toelating geeft om Alonso FERNANDES, soldaat te Oostende, uit het Kapucijnenklooster te laten halen. De gevluchte mag op verzoek van de kapitein in de gevangenis worden opgesloten onder toezicht van de gouverneur, gezien het hier wel gaat om bloedvergieten dat zich heeft voorgedaan op het gewijde kerkhof, maar zonder ernstige gevolgen.

Aan het geval in 1680 wordt heel wat zwaarder getild en de procedure verloopt met enige verwikkeling. Opvallend is hoe de gardiaan van Oostende het niet zo licht opneemt en er op staat de rechten van de beschermde binnen zijn klooster veilig te stellen.

Het bisdom bericht aan de gouverneur van de stad dat een bevelschrift is opgestuurd naar de gardiaan om te laten weten dat de twee beroepssoldaten die uit de gevangenis zijn ontsnapt terug in de kerker mogen worden opgesloten. Dat hij hen dus terug onder zijn toezicht mag nemen tot de zaak onderzocht is of de twee voortvluchtigen al of niet genieten van het asylrecht. Deze maatregel van Mgr. de BAILLENCOURT schijnt waarlijk in te druisen tegen de voorschriften nopens het privilegierecht. In plaats van eerst te onderzoeken of de soldaten van het voorrecht kunnen genieten en daarna eventueel hun dat voorrecht te ontfangen, worden zij hier eerst aan het gerecht overgeleverd en zal pas achteraf hun asylrecht worden onderzocht. De gardiaan ziet waarschijnlijk ook in dat de zaak verkeerd wordt aangepakt en hij gaat niet in op het bericht van het toegestuurde document. Hij laat dus, spijt de brief van de bisschop, het beveiligde duo niet los.

Daarop verwittigt de gouverneur Brugge dat gezien de stand van zaken er geweld zal moeten gebruikt worden. De bisschop begrijpt dat het deze keer niet zal gaan om de zaak tijdig te regelen van op afstand en hij antwoordt dat hij zelf ter plaatse zal komen. Ondertussen laat hij niet veel water meer naar de zee vloeien en ontmoet 's anderendaags Diego de GOMER de SPINOSA in het huis van de gouverneur.

De Kapucijnenoverste met zijn stugge houding krijgt een ferme uitbrander van de kerkprins. Maar misschien heeft de beschermer van de gevangenen niet al te ongelijk in zijn wantrouwen en terughoudendheid jegens de militairen. Voor Mgr. is dit hier wellicht een alledaags geval van vaandelvlucht. Maar de Kapucijn die vertrouwd is met de gebruiken en de buitensporigheden van slavendrijvers op de boten, doorziet maar al te best dat hier wel spraak kan zijn van wraakneming tegen de deserteurs uit de roeiersbanken. In alle geval, na het onderhoud, eist de bisschop toch ook van de officier dat hij terplaatse de aangegane beloften op papier zet en ondertekent. Ondertussen genieten de vaandelvluchtigen nu toch ongestoord van hun voorrecht.

In feite gaat het hier niet over zulk een onbenullig geval dan het eerst schijnt voorgespiegeld. Er wordt slechts gesproken over twee man onder de vijf voortvluchtige soldaten. Maar dan wordt het plots duidelijk dat het hier gaat over veroordeelden (waarvan de reden niet is vermeld) die als galeislaven dienst moeten doen op een triem. Zoals de mensen die vertrouwd zijn met het bootsleven het best inzien, is er voor de slavendrijver op het dek kans om voortvluchtigen er eens goed van langs te geven met de zweep die hij hanteert. Na alles gehoord te hebben wil de bisschop dan de aangeklaagden slechts voorwaardelijk onder militair toezicht laten overgaan. Pas op 25 november 1680, na ongeveer een volle maand het geval in beraad te hebben gehouden, worden de ontsnapte galeiboeven overgeleverd aan de arm van het militair gerecht.

Nadat Mgr. H. de PRECIPIANO een vijftal jaren als nieuwe bisschop is aangesteld wordt de rust opnieuw verstoord. Hij staat voor ernstige problemen en moet zich twee maal vlug na elkaar de zeer vermoeiende, onkomfortabele en tijdrovende reis getroosten tot aan de kust. Hij heeft te Oostende met een grof en onfair

gouverneur te doen. Die weet nochtans, hoe anticlericaal hij ook moge zijn, dat het asylrecht ook door de plakaten van de vorst bekrachtigd zijn.

Op 27 april 1686 komt in het bisdom het bericht binnen dat een soldaat die aan een wapenbroeder een dodelijke wonde heeft toegebracht, met geweld en onder wapenbedreiging uit het patersconvent is gehaald. Dit gebeurt spijt verzet en protest van de Kapucijnen en spijt het beroep dat het slachtoffer doet op zijn asylrecht.

Op dezelfde dag worden dadelijk van uit Brugge twee brieven gestuurd : een eerste op het adres van de paters om van hen meer inlichtingen in te winnen over het slachtoffer van dat militair geweld en een tweede brief gericht tot de gouverneur om hem een strenge berisping te geven over zijn buitensporige handelswijze. Daarop wordt dan door de bisschop volgens de bezorgde inlichtingen ter plaatse geoordeeld om de zaak op te lossen : verdere gegevens van dat dossier zijn er echter niet voorhanden.

Een goede week later stuurt gardiaan Andreas van OOSTENDE een nieuwe klachtenbrief naar het bisdom te Brugge. De gouverneur heeft voor de zoveelste maal het recht verkracht. Zonder de machtiging af te wachten heeft hij een verdachte veroordeeld en uit de rangen van het leger de straat opgestuurd. Naar wordt verteld in de stad, is het dossier reeds gesloten door de gouverneur en werd de schuldig bevondene in een andere eenheid ingelijfd. Zulke handelswijze vindt de bisschop al te kras en hij komt opnieuw persoonlijk de gouverneur opzoeken om hem streng te berispen over de al te ver gaande misbruiken die hij zich veroorlooft.

Blijkbaar schort er toch iets aan de toepassing van het asylrecht, dat niet aangepast schijnt voor de plaatselijke situatie. Hoe zou de overtreding anders zo ongestraft kunnen voorbijgaan spijt de plakaten ?

Na deze korte hoogspanning valt er een stilte in gedurende een 30-tal jaren.

In januari 1719 moeten de gevolgen van de ruzie tussen de tamboermajoor en soldaat DURET berecht worden. Hier gaat het over een moord. Dus dient er zeer voorzichtig te worden opgetreden. Gans de procedure van het asylrecht verloopt dan ook perfect volgens de regels van het spel. In dit geval weet de gouverneur nu juist zichzelf ook de nodige zelfbeheersing op te leggen.

Marchio de CAMPO, de gouverneur, bericht op 8 januari wat er zich in de nacht van dezelfde maand heeft voorgedaan. Een soldaat heeft een strijdmakker door een verraderlijke slag gedood. Gezien de schuldige naar een heilige plaats is gevlucht en dus het privilege kan inroepen, vraagt hij aan Zijne Excellentie of hij de man die zich aan doodslag heeft plichtig gemaakt, dadelijk uit zijn schuilplaats mag halen.

Het antwoord van Mgr. VAN SUSTEREN is expliciet en goed afgewogen. Maar hij waakt erover dat de twee instanties te Oostende gelijktijdig over zijn inzicht worden op de hoogte gebracht. Voor eerst schrijft hij naar de gouverneur : "Ik zal u wel een machtiging laten geworden. Geef mij ondertussen de nodige inlichtingen opdat ik kan oordelen of het ingeroepen privilege hier speelt. Maar op uw andere vraag kan ik thans niet ingaan. Dat zou indruisen tegen de constitutie van paus Gregorius XIV en tegen het plakatenboek door de prinsen uitgevaardigd voor de Nederlanden.

Ik kan alleen aanbevelen strenger toezicht te laten houden. De militaire politie moet, elk in zijn departement, erover waken dat de soldaten die zich aan een misdaad vergrijpen, aangehouden worden vooraleer zij de kans krijgen hun toevlucht te nemen tot een heilige plaats".

Gardiaan Bonaventura van EDINGEN wordt dezelfde post bediend waarin de bisschop zijn visie over de soldatenruzie geeft. De moordslag is gebeurd met twee medeplichtigen : is dat dan wel een ongeval of te aanzien als een daad met voorbedachte rade ?" In zulkdanig geval, geniet de schuldige niet van de kerkelijke onschendbaarheid. Maar, pas op, de voortvluchtige niet uitleveren vooraleer ik, steunend op de preciese inlichtingen van de CAMPO, u de definitieve richtlijnen overmaak".

Na een paar maanden, op 18 juni, wordt een voorlopige regeling getroffen. De heer F. ANDREA, die in naam van de gouverneur terugkomt op de aangelegde zaak, wordt gemachtigd de verdachte op te halen, op voorwaarde dat hij de aangegane beloften neerschrijft en ondertekent en bijgevolg er zijn erewoord voor geeft de gestelde voorwaarden in acht te nemen. Dus verbindt hij er zich toe dat, wanneer het zou blijken dat de beschuldigde terecht beroep doet op het asylrecht, hij er borg voor staat dat de verdachte teruggeplaatst wordt in het convent van de paters.

Op 23 juni schrijft F. ANDREA opnieuw om aan te dringen om de zaak te mogen afhandelen en mede te delen welke de voorziene militaire maatregelen zijn die zullen worden getroffen. De CAMPO verzekert dat soldaat DURET voor zijn wandaad voor het krijgsgerecht moet verschijnen. In dat geval wordt hij veroordeeld tot het ondergaan van stokslagen, maar niet in die mate dat er bloed moet vloeien. Nochtans blijft hij steeds bereid te wachten om de zaak op te roepen voor het militair gerecht totdat hij van Zijne Excellentie daartoe de nodige toelating bekomt.

In het antwoord dat van dezelfde datum is als de laatste brief van de militaire instantie, krijgt men een inzicht van de kerkelijke uitspraak waartoe de bisschop komt. DURET heeft zich alleen verdedigd, want de tamboermajoor heeft DURET reeds vroeger een wonde aan de hand toegebracht door een toegeworpen bijtel. Dus heeft de betichte recht op bescherming en mag hem geen lijfstraf worden toegediend. Daarom gaat de man evenwel niet geheel vrij uit. Wellicht vindt de CAMPO wel een andere tuchtmaatregel die hij kan treffen. Er kan gedacht worden aan een verlengde opsluiting, aan het opleggen van een zekere vasten of aan een andere vorm van boetebeoefening die de opgeslotene wil op zich nemen.

Op 27 juli, zowat een maand later, wordt het bisschoppelijk verdict uitgesproken : Johannes DURET geniet ten volle van het asylrecht. Geen van de exclusieve misdaden die in de bulle van paus Gregorius XIV zijn opgesomd, kunnen hem ten laste worden gelegd. Bijgevolg moet de beschuldigde in vrijheid worden gesteld.

Deze laatste zaak is in al zijn facetten behandeld geworden. Misschien zou dat de rust betekenen op het front. Er verloopt echter geen jaar of er komt een nieuwe zaak op de rol, en dit nog terwijl de bisschop van Brugge elders verblijft. Aldus komt het in 1720 de grootvicarissen toe, bij afwezigheid van het hoofd van de Brugse kerk, het asylrecht veilig te stellen ten voordele van een aangeklaagde soldaat. De feiten hebben zich afgespeeld te Lombardzijde : een sergeant heeft één van zijn makkers een zware verwonding toegebracht en heeft zich daarop veilig gesteld

met te schuilen op het gewijde kerkhof. Nu wil de gouverneur van Oostende met geweld de dader van deze asylplaats halen.

De grootvicarissen wijzen hem eerst diplomatisch op de rechtvaardige en de voorzichtige wijze waarop hij zich steeds heeft gedragen ten opzichte van zijn kerkvorst, hun meester. Ze zijn er van overtuigd, dat gezien de vrome levenswijze die hem kenmerkt, het bij hem uitgesloten is tot grove overtredingen van de kerkelijke wetten over te gaan. Blijkbaar heeft deze diplomatieke wijze van aanpakken roos getroffen, want er wordt verder op die zaak niet meer teruggekomen.

In 1726 is nog even een betwisting in de briefwisseling van Mgr. van SUSTEREN genoteerd. Namen van betrokken personen en andere bijzonderheden over feiten zijn niet aangestipt. Men kan alleen de draad van het gewone scenario volgen. Een klacht wordt ingediend in het bisdom. Twee verdachte soldaten worden zonder voorafgaande toelating uit het convent van de Kapucijnen weggevoerd. De bisschop schrijft naar de gouverneur en beveelt hem, dat de twee mannen dadelijk in hun toevluchtsoord moeten terug worden geplaatst. Daarop volgt een verontschuldigungsbrief van de Oostende kommandant, die zich terstond voegt naar de eis van het bisdom. Daarbij blijft de correspondentie, en wellicht de discussie over het asylrecht in dit bepaalde jaar.

In 1727 komen nog 6 brieven in het bisdom aan over het immer betwiste en verkrachte voorrecht. In de ingeroepen rechtvaardiging van de verschillende tussenkomsten onderscheidt men de oorzaken van de steeds duidelijker wordende devalorisatie van het privilege.

Op 21 maart melden zich twee officieren in het bisdom aan met een brief van de korpsoverste van Oostende, Marchio de LOS RIOS. In feite gaat het niet om een toepassing van het asylrecht : het gaat niet in de ware zin over het voorkomen van (bloed)wraak. De enige lijfstraf die opgelegd moet worden aan de schuldige is een opsluiting van 8 à 10 dagen. Ze krijgen van het bisdom, om alle verwickelingen te voorkomen met het Kapucijnenklooster, wel een getuigschrift mee dat de toelating gegeven wordt om de gevluchte soldaten met twee wachten op te halen. Maar heilige plaatsen mogen toch niet zo maar voor lichte vergrijpen ingeroepen worden, gezien zij bedoeld zijn als waarborg tot bescherming tegen een te zware bestraffing die de schuldige zou te wachten staan.

Op 23 maart krijgt men het geval te behandelen van drie Hollandse deserteurs. Nu vraagt de gouverneur of hij, omwille van het feit dat het gaat om protestantse soldaten, naar eigen dunk mag handelen. De aard van het vergrijp, noch de schuldigheid van de aangeklaagden wordt verder behandeld. Mgr. van SUSTEREN herinnert er aan dat het niet gaat over de gezindheid van de beschermeling, maar over de beveiliging tegen te zware straffen. De kerkelijke wet blijft van kracht zolang er geen misdrijven begaan worden die indruisen tegen de voorschriften van de pauselijke bulle die buitensporige bestraffing wil voorkomen. Aan dit privilege houdt de Kerk, verklaart hij, zoals de Engelsen houden aan hun asylrecht in hun ambassade te Madrid.

Op 29 maart schijnt men gebeurtenissen ter behandeling te krijgen die nog wat om het lijf hebben. In het bisdom oordeelt men dat het de moeite loont erop terug te komen. Hoe gewetensvol de geestelijke instantie telkens te werk gaat, komt in haar optreden duidelijk aan het licht. Maar meteen is het duidelijk hoe het privilege alle bestaanstreden verliest.

Franciscus de BARELA, legerkommandant van de Los Rivos, vraagt om een man onder zijn arrest te mogen stellen. Het gaat over een onbekende die 12 à 14 dagen in het leger heeft gediend en die de Engelse, de Nederlandse, de Spaanse en bijzonder goed de Franse taal machtig is. Hij is in het Kapucijnenklooster gevlucht, omdat naar hij beweert, een Franse deserteur is. De generaal echter vreest in de verdachte een spion te herkennen. Daarom vraagt hij vrije toegang tot het convent om de verstekeling te onderhoren. Hij kan er de waarborg voor geven dat het slachtoffer niets anders zal te ondergaan hebben dan een onderzoek naar zijn identiteit en vervolgens eventueel een uitwijzing uit de stad.

De bisschop verleent de toelating om tot een onderhoring over te gaan. Maar wat het asylrecht betreft, daarvan behoudt hij zich de uitspraak voor. Alleen aan hem komt het toe zijn zeg te doen over het feit of de bewuste kerel eventueel mag beroep doen op het kerkelijk voorrecht. Zijne Eminentie maakt op 19 april zijn advies over aan de kommandant en geeft het bevel de deserteur opnieuw in het asyl te plaatsen.

Op 18 juli 1727 bezorgt de post opnieuw een schrijven van Francesco de BARELA, de korpsoverste van het Oostendse garnizoen. Bijna dagelijks nemen sommigen onder zijn manschappen - onder de meest lichtzinnige voorwendselen - hun toevlucht tot het convent van de Kapucijnen. Die eindeloze komedie brengt zowel de keizerlijke als de katholieke majesteit in discrediet. Wanneer men hen dan aan de tand voelt beweren ze eens dat ze Hollandse, dan weer Franse of nog andere deserteurs zijn. Daarom vraagt de korpsoverste of hij met zulke kerels kort spel mag maken en hen bijgevolg, zonder vooraf de kerkelijke machtiging aan te vragen dadelijk uit hun schuiloord mag halen. Volgens de verstrekte gegevens blijkt het dat het hier tenslotte gaat om een geval van gemis aan militaire discipline. Het is een verschijnsel dat zich met de dag meer en meer voordoet. Het betreft hier geen misdaden die door asylrecht moeten beschermd worden omwille van de willekeurige straffen die kunnen uitgesproken worden tegen gewelddaden met dodelijk gevolg, maar eenvoudig vluchtmisdrijf van deserteurs !

De geestelijke overheid verwijst met onverstoord geduld naar het principe van het asylrecht. De militaire overheid mag de verdachte uit zijn schuilplaats halen wanneer de gevluchte dat voorrecht niet waardig is. Toch moet de geestelijke instantie zonder uitstel ingelicht worden over de begane wandaad zodat zij in staat is te oordelen of de opgeleide van het bijzondere voorrecht kan genieten of niet.

Nog één geval komt in de bisschoppelijke akten voor. Het wordt kort en klaar berecht. Augustinus KNOCKAERT mag uit zijn schuilplaats bij de Kapucijnen gehaald worden, aangezien hij geen recht heeft op kerkelijke onschendbaarheid. Hij mag gestraft worden naar militaire normen, zoals gevraagd, maar onder een vorm dat er geen bloed vloeit.

Eindelijk, op 30 augustus 1735, valt het doek over de reeks van de tijdrovende en ijdele betwistingen, waarin gewetensvol moet worden afgewogen of de aangeklaagde personen van het kerkelijke beveiligingsrecht mogen genieten of niet. Het asylrecht, zoals het in 1590 omschreven staat, wordt in zijn draagkracht in grote mate beknot. De bisschop van Brugge (nog steeds Mgr. van SUSTEREN) laat de nieuwe bulle, door paus Clemens XII uitgevaardigd, uithangen aan het bisschoppelijke paleis en aan de

kerken van Damme en Oostende. Daarin wordt bepaald dat het kerkelijk asylrecht wordt afgeschaft voor de vaandelvluhtigen en voor andere militaire misdadigers.

Deze gemaakte restrictie wordt in de tekst gemotiveerd. Het gaat immers om een ingewortelde en onverbeterlijke kwaal, die niet te verhelpen is tenzij door een langdurige behandeling. De afschaffing van dat voordeel is dus een stevig gegronde maatregel want het urgeren van de militaire wet alleen kan leiden tot de rust van het land.

Uit dit kort overzicht van de feiten blijkt dat de overname van deze Oosterse wetgeving geen gelukkige maatregel is en de inhoud niet aangepast is aan onze Westerse zeden. Dit is geheel anders dan met de leer van het Oud Testament. Een leer kan men in de eigen kultuurtaal uitdrukken en is met de tijd in staat te evolueren in zijn uitdrukking zonder zijn inhoud te verliezen. Het asylrecht is eerder de uitdrukking van de kultuur van een volk dat eenvoudig de aard van het volk weergeeft. Bloedwraak zoals dat in Israël leeft, ligt niet in de aard van het Westerse volk en dus zal een wetgeving die daaraan beantwoordt ook het Westen vreemd zijn. Vandaar blijkbaar de mislukking van dat ingevoerde maar voor de avondlanden vreemd recht, dat vreemd blijft spijt kerkelijk gezag en bevestiging door de plakaten van eigen vorsten.

En toch hebben de Kapucijnen zich in de toepassing van deze wetgeving meer dan een eeuw zeer verdienstelijk gemaakt. Zij zijn de gastheren van avonturiers en geweldenaars, die allerminst kunnen doorgaan voor tamme lammetjes. Ze hebben hun beschermelingen soms dagen, weken en maanden logies en voedsel verschaft met alle risico's voor zichzelf en hun huis.

VI. DE KAPUCIJNEN MOETEN ZWICHTEN VOOR HET GEWELD

A. DE PATERS BUITEN GEDREVEN

In feite ontzien de sansculotten de Minderbroeders te Oostende onder al hun slachtoffers van het regime langer dan de andere ordebroeders. Pas op 8 juni 1795 wordt het decreet toegepast dat door "de vertegenwoordigers van het volk" op 25 mei is uitgevaardigd. Volgens dit besluit krijgen de bezetters de machtiging om de hand te leggen op al de bezittingen van de religieuze verenigingen. Bij de eerste maatregel wordt eenvoudig gans het klooster in beslag genomen. Twee bataljons die geen plaats meer kunnen vinden in de kazerne van de stad, worden zonder pardon in het convent van de paters ondergebracht. Dat is nog maar een eerste stap op weg naar de naasting van het goed, want pas later wordt overgegaan tot de eigenlijke inbeslagneming.

Men laat er nog een half jaar over heen gaan om de zaak eigenlijk aan te pakken. Op 25 januari 1796 worden de Kapucijnen aange- maand twee lijsten in te dienen : één met de vermelding van al de samenwonende ordeleden en een andere lijst met de opsomming van al de voorwerpen die zij bezitten. Op 3 maart daarop wordt een voor de paters pijnlijker maatregel medegedeeld. In het vervolg is het de geestelijken verboden nog om het even welke vorm van eredienst in het openbaar te beoefenen.

Meteen laten de Fransen aanvoelen dat aan hun ingrijpen niet te ontkomen is. De paters menen de dans te ontspringen, het opmaken van de inventaris van hun inboedel te kunnen negeren en vervolgens dit voorschrift als onwettig aan te klagen. Op dit protest komt geen officiële schriftelijke reactie maar op 5 december staan de afgevaardigden van het uitvoerende regime met een cordon manschappen vóór het klooster. Met enig voorwerp op de loop gaan of persoonlijk de benen nemen is voor de paters uitgesloten, want evengoed aan de ingang van hun kerk als aan de ingang van het klooster staat er een wacht opgesteld. Alles wat er zich in het convent bevindt wordt nagegaan en genoteerd. Gans de inboedel wordt beschouwd als gemeenschappelijk bezit en is de facto het eigendom van het centraal bestuur.

Vooraleer zij hun notarieel werk hebben vervuld, bieden de Franse klerken aan de paters bons en assignaten (waardeloos papiergeld dat als betalingsmiddel werd aangewend voor geestelijk goed) aan als bewijs en schadeloosstelling van al het aangeslagen goed. Getrouw aan hun eeuwige geloften van armoede in hun orde, weigeren de beroorde mendicanten deze geldpapieren te aanvaarden.

Nu komt de onontwijkbare pletrol van haat en dwingelandij sterker opdagen. Op 3 februari 1797 krijgen de kloosterlingen verbod zich in het vervolg nog in het openbaar in hun kloosterpij te vertonen. De stoutheid van bepaalde leden van het Oostends convent is echter verbluffend verregaande. Pater Felix WULLAERT en Franciscus VIDAL begeven zich in het hol van de wolf. Ze komen aan de "wettige overheid" vragen of zij door hun toedoen niet kunnen voorzien worden van burgerlijke kledij ?

Op 2 mei beslist het centraal bestuur van het Leie-Departement de Kapucijnen buiten hun klooster te zetten. De roepstem van hun bedehuis mag in het vervolg ook niet meer te horen zijn. Burger

TYSLY, die door de commissie ad hoc is aangesteld, komt op 26 mei het kerkklokje uit zijn stoel lichten en voert het bij zijn expeditie mee.

Op 7 juni is men aan de laatste fase van dit uitvoeringsbevel toe. Te 13 uur melden zich een stel deurwaarders aan bij de geïsoleerde kloosterlingen. Ze komen in naam van de Franse Republiek het bevel overmaken dat alle leden van het convent binnen de gesteld tijd hun klooster moeten verlaten. Tegen diegenen die niet uit eigen beweging het gegeven bevel opvolgen, wordt geweld aangewend. Maar geheel die pantomime eist uren tijd om zich volledig volgens het voorgeschreven scenario te laten afspelen. Eerst wordt pater Gardiaan EPIPHANUS, de overste van het huis, ontboden. Officieel delen de twee Franse afgevaardigden hem mee met welke opdracht zij belast zijn. Vervolgens wordt de inboedel nauwkeurig gecontroleerd aan de hand van de voorheen ingediende lijsten. Daarna de geldelijke waarde geschat van gans het genoteerd bezit. Tenslotte moet dan het uitvoeringsbevel worden afgekondigd : voorgoed het kloostergebouw te verlaten.

In die wettelijke inleiding vangt de inspectie aan van het kerkgebouw. Het enige stuk dat schijnt verdwenen te zijn is een zilveren doos die genoemd wordt naar wat ze bevat : "Heilige Olie". De pater gardiaan bekent dat dit klein vat inderdaad uit hun kapel is weggenomen sedert de datum waarop de inventaris is opgemaakt. De geldelijke waarde van dit heilig vat schat hij op 2 pond Doornikse. Op alle plaatsen wordt het onderzoek even grondig en ernstig doorgevoerd. In de sacristie komt men tot de constatactie dat volgens de lijst men over 9 antependia beschikt, maar er in de kast 10 stuks geborgen zijn. In de bibliotheek en de eetzaal schijnt alles te kloppen. Men treft er precies het zelfde aantal boekdelen, schilderijen, vaatwerk en meubels aan dan vermeld staan in de opgemaakte papieren. Wat het uurwerk betreft, daarover heeft de gardiaan een opmerking te maken. Daar dit meubel een stuk is dat ten dienste is voor de ganse gemeenschap, moet dat dus volgens de wet ter hunner beschikking blijven.

Zodra de inspectietocht verlopen is wordt iedere toegang, in de letterlijke zin van het woord, met de nodige lak en stempels verzegeld. Toch vertrouwen de plundersaars hun ver doorgedreven maatregelen niet. Om geen ongewenste risico's te lopen, pakken zij terstond het zilverwerk in en voeren het dadelijk mee naar het secretariaat van het plaatselijk kanton.

De comédie loopt nu naar haar einde. Paters en broeders worden samen in de eetzaal bijeengeroepen. Daar worden hun de korte metten gezongen. Het is de bondige tekst waarbij zij aangemaand worden terstond, vrijwillig het klooster dat ze nu betrekken, te verlaten. De zwanezang van de gardiaan is wat langer van melodie. Hij leest een goed opgestelde protestbrief af. Met klem wordt het optredingsrecht van de openbare macht betwist. Het besliste voornemen van gans het convent wordt geaffirmeerd : het uitgevaardigde bevel te negeren. Wat er ook van komen mag, zij van hun kant, wijken alleen voor geweld !

De laatste scene en de apotheose in de uitdrijving van de kloosterlingen wordt dan voorbereid door een "burger" die uitgestuurd wordt om de gewapende macht erbij te halen. Vier gendarmes rukken aan, en drijven, volgens de regels van het spel, de onwillige broeders en paters uit het kloosterconvent, hun eigen woonst, eenvoudig de straat op.

De gebouwen bleven slechts enkele dagen leeg en onbeheerd. Op 9 juni 1797 wordt burger HOUDAER, een vertrouwensman van het nieuwe regime, aangesteld om zich in het bevrijde erf te vestigen en de taak te vervullen van toezienaar en portier van gans het kapucijndomein.

B. DE KERK ZONDER BEDIENAARS

De wraakengelen van de Vrijheid zijn erin gelukt de mendicanten voorgoed uit hun Oostends paradijs van de armoede te verdrijven. Sommigen van de verdreven kloosterlingen vinden spoedig onderdak bij burgers in de stad. Voor anderen gaat niet onmiddellijk een uitnodigende deur open. Zij hoeven zich dan maar zelf van een schuilplaats te verzekeren. Dit drastisch ingrijpen van de bezetter gaat echter niet onopgemerkt voorbij of zonder hevige reactie uit te lokken van de plaatselijke bevolking.

Acht dagen nadat de paters uit hun klooster zijn gedreven en de toegang tot de bidplaats door de verzegeling is afgesloten, wordt een smeekbede opgesteld door een aantal burgers uit Oostende en door pater EPIPHANIUS, de laatste gardiaan, ondertekend. De brief wordt gericht tot het centraal bestuur van het Leiedepartement, met het dubbel verzoek : de kapel opnieuw voor het publiek toegankelijk te stellen, vervolgens opnieuw machtiging te geven aldaar de eredienst te beoefenen en het zilverwerk dat nodig is voor de eredienst terug te laten worden.

Het antwoord van het centraal bestuur is niet zonder meer afwijzend. Toch wordt voor de inwilliging een voorwaarde gesteld. Men moet eerst een bewijs hebben dat de bedienaars van de godsdienst bereid zijn zich aan het wettige gezag te onderwerpen. Blijkbaar wordt hier een hinderlaag gelegd die de Oostendenaars in hun naïeve verwachting niet doorzien.

Op 25 juni wordt de toestemming verleend om de bidplaats voor het publiek open te stellen en op 1 juli 1797 stellen de "burgers" HAMMERMAN en WILLAERT het vaatwerk en linnen ter beschikking zodat de kerkelijke diensten naar behoren kunnen verlopen. Op 6 juli mogen de zegels, die bij de inbeslagname zijn aangebracht, verbroken en kunnen de gelovigen het bedehuis vrij betreden.

Pater EPIPHANIUS zingt te 10 uur, begeleid door een orkest een plechtige dankmis in de nokvolle kapel. Men is opgetogen want men schijnt het pleit te hebben gewonnen. De illusoire zelfbegoocheling en de vreugde zijn echter van korte duur. Toch zijn zij zich er niet van bewust dat zij zich werkelijk vergaloperen. Zelfs de gardiaan schijnt zich bij die euforie aan te sluiten. Men waagt het een affiche in het openbaar aan te plakken waarbij een oproep wordt gedaan om geld bijeen te brengen en leden aan te werven tot het vormen van een nieuwe parochie met een afzonderlijke kerkfabriek. Inderdaad de parochiekerk is onbeheerd : pastoor VERHAEGHE is overleden (1793) en pater MAERTENS, oratoriaan en pastoor ad interim, is naar zijn streek vertrokken. De andere oratorianen verblijven alleen klandestien ter plaatse ter beschikking.

Dit voortvarend initiatief, zo maar dadelijk een nieuwe parochie te stichten, aanziet de bezetter als een uitdaging en bestempelt hij als rechtstreeks strijdig met de wet. Het Franse bestuur reageert dan ook prompt. Dadelijk komt een bericht waarin bevel gegeven wordt de kapel onmiddellijk opnieuw te sluiten. Het valt echter te betwijfelen of dat uitgevaardigde besluit ooit is uitgevoerd, want op 4 augustus komen gelovigen in de kapel bijeen om

te beraadslagen. Zij onderzoeken de methode die ze zullen aanwenden om de fondsen te verzamelen die nodig zijn om een kerkfabriek op te richten. Zij verkiezen de leden voor de nieuwe kerkfabriek en men brengt het geld bijeen om een nieuwe klok voor de toren aan te kopen die de gelovigen in het vervolg kan oproepen tot de kerkdiensten.

Spijt het feit dat de gelovigen over een kerkfabriek met een kapitaal en bestuursleden beschikken om een volwaardige afzonderlijke parochie te vormen, blijven zij, sedert het verdrijven van de Kapucijnen, als een gezin met kinderen zonder ouders. Aldus loopt gans de edelmoedige opgebrachte poging uit op een zielige ontgoocheling.

Weliswaar is de bidplaats nog iedere dag open van 6 tot 11 uur en van 14 tot 18 uur. De gelovigen hebben de toelating om er samen te komen en daar gebedsoefeningen te houden. Maar de bemoedigende begeleiding kan men er niet meer vinden. Men ziet er wel het kruisbeeld tussen twee brandende kaarsen, er is daar nog steeds het tabernakel op een ontsierd altaar, maar hun priesters, de paters, waarmede ze vertrouwd zijn, die hen moeten kunnen voorgaan in de eucharistieviering en die het tabernakel kunnen openstellen en het eucharistiebrood uitreiken als versterkend voedsel, missen zij meer dan ooit.

Met de nodige intervalles werkt het nieuwe regime listig en diplomatisch verder zijn plannen uit. Op 17 september gaat er in de ogen van de desperate gelovigen misschien een uitnodiging, in feite een dreigend gevaar, uit van de bezetter. De priesters worden er andermaal de aandacht op getrokken dat zij vooraleer een dienst te kunnen waarnemen in de katholieke eredienst, de eed moeten hebben afgelegd van haat tegen het koningschap en trouw aan de republiek. En op een affiche door de bezetter aangeplakt, worden zij met naam en functie opgesomd : eerst "les ministres du culte" : BAUWENS, DE MUNTER, CRICKILLIE, HOYS, VERMEULEN, STEVENS, JURING, LOOT, MAES. Vervolgens de paters Kapucijnen Georges MEERSSEMAN, Severinus DHAESE, Hilbertus DE MUYNCK, Guilihelmus VERBRUGGEN, Epiphanus SPANOGHE, Sulpitius EGGERMONT, Januarius VAN DOORSELAERE, Hermengilde DE SMET, GUILIHELMUS en HILDUAR-DUS. Er wordt dus op gewezen dat ze met hun 19 man kans genoeg bieden aan de bevolking.

Wijselijk waagt geen priester noch pater zich in het vervolg nog in het openbaar te vertonen. Allerm minst verraden zij voorlopig hun geheime schuilplaats. De hardheid en de onverbiddelijkheid van het ingrijpen is thans voldoende gekend. Want eens de gestelde tijd voorbij om zich te voegen naar de voorschriften, nl. de eed af te leggen, worden de onwillige geestelijken opgezocht, veroordeeld en in de gevangenis opgesloten in afwachting van de strafmaatregelen.

Vooraleer de recherche definitief haar jacht inzet om de onbeëdigde priesters op te sporen, zoeken acht paren jonge mensen nog vlug klandestien hun huwelijk te laten regelen door de Kerk. En de bevolking blijft in grote getale bidstonden en biddagen organiseren, ofschoon geen enkele priester het waagt boven te komen om de kerkgangers voor te gaan, te bemoedigen of te bezielen.

Plagerijen blijven niet lang uit. Op 28 september wordt de Kapucijnenkerk gesloten en de sleutels van de deur worden in de stadsgriffie gedeponneerd. Deze maatregel gaat gepaard met een laatste aanmaning tot de ondergedoken priesters om zich binnen

de 10 dagen te komen aanmelden op het secretariaat en aldaar de eed af te leggen. Op 27 januari 1799 wordt systematisch de klopjacht gehouden en uit het verslag kan men volgen wie er op dit ogenblik wordt opgezocht. De recherche gaat aankloppen aan het huis van de gezochte, zijn familie of zijn relaties. De gezochten zijn : Louis CRICKILLIE, priester uit de Platformstraat, Jacques HOYS, kanunnik van Gent, DE JAEGHER uit de Langestraat, ook koster Jean DE MUNTER, Filip BAUWENS, onderpastoor, STEVENS, onderpastoor, Jacques VERMEULEN, oratoriaan, Guillaume VERBRUGGEN, onderoverste van het Kapucijnenklooster en de Kapucijnen die samen wonen in de Wittenonnenstraat : Sulpice EGGERMONT, Janvier VAN DOORSELAERE, Hodewaard MICHIELS en Guillaume VAN ELSLANDER. Van allen wordt gezegd dat men niet opendoet, ze er niet zijn of men niet weet waar ze zich bevinden.

Toch vermijden de lokale bezetters al te hatelijk voor te komen bij de Oostendse bevolking en gaan ze zeer voorkomend te werk. Ze laten zelfs bij de plaatselijke bevolking de indruk na de aanvraag te steunen die de gelovigen bij het centraal bestuur van het Leie-departement hebben ingestuurd op 6 oktober. Wat meer is, daags na de sluiting van de kapel, dus op 29 september, verklaren zij zich bereid de paterskerk opnieuw toegankelijk te stellen en zelfs de parochiekerk te openen. En effectief, de toegang tot de twee bidplaatsen is nogmaals vrij voor het publiek. Maar nu volgt een verleidelijk aanbod. Beide bedehuizen worden voor de eredienst ter beschikking gesteld aan beëdigde priesters. Deze maatregel is een laatste uitnodiging aan de geestelijken, die de kerkelijke directieven trouw zijn, en ook voor het volk dat zich als verlaten voelt door zijn herders. Dadelijk wordt daarop niet gereageerd. Tenslotte zijn er drie Kapucijnen die zullen begeven en kerkelijke diensten komen waarnemen.

Inderdaad, de kerkgangers verliezen hun geduld en eisen op 5 december voor zich 3 beëdigde priesters op : Livinus DE MEERSEMAN, Bernardus DE POORTER en Dionisius DE MUNCK. Het trio aanvaardt op 7 december de aangewezen opdracht te Oostende en kiest de kapel der Kapucijnen om hun functie uit te oefenen. Vanaf 8 december nemen zij aldaar hun dienst waar. Of dezelfde geestelijken lang in de gunst van de bevolking zullen blijven is niet duidelijk, want het zijn zeker niet dezelfde meer die na het concordaat er - ofschoon ook beëdigden - voorlopig de dienst verzekeren.

Vermeldingswaardig zijn ook zij die gevat zijn geworden of uit de stad afkomstig en gestraft worden. Aldus S. DE SMET, Kapucijn te Oostende, L. MAES, rekollet uit Oostende en J.L. VERMEULEN, oratoriaan afkomstig uit Oostende en in 1825 overleden te Oleron.

Ondertussen gaat het republikeins bewind verder door met het verbeurt verklaren van de kerken en kloosters (in Oostende dat van de Zwartzusters in 1799) en de goederen aan te slaan van hen die weigeren de afgedwongen eed te zweren. In Oostende zijn er inderdaad nogal enkele niet beëdigde priesters, vooral onder de oratorianen die autochtonen zijn.

C. HET KAPUCIJNENERF WORDT IN LOTEN GETROKKEN

De Kapucijnen zijn erin geslaagd in de loop van de 17de en de 18de eeuw een erf te verwerven dat begrensd is door de Kapucijnenstraat, de Nieuwstraat (door hen in 1635 ontworpen ter gelegenheid van uitbreiding) en de Schippersstraat. De Franciscusstraat ontleent haar naam aan de tegenwoordigheid aldaar van de Franciscanen. Recht op die straat is de uitgang geweest van de tuin van de paters. Gans deze eigendom, waarin de kapel in het meest westelijke deel is gelegen en paalt aan de Spaanse wijk (met de Spanjaardstraat), komt na de verjaging van de kloosterlingen onder de hamer.

Op 1 januari 1798 wordt de tuin, het kloostergebouw en de kapel door het bestuur van het Leie-departement openbaar te koop gesteld. Voor het bezit op zijn geheel moeten 410.000 gulden tournois worden neergeteld. Voor de drievierden kan de betaling geschieden tegen bons of assignaten maar voor één vierde moet ze gebeuren tegen baar geld. Gezien het mogelijk is zich tegen zulke voordelige koers bons aan te kopen, zit de kans erin dat eigendom aan te kopen mits een uitgave van 18.000 gulden Vlaamse courant.

Een groep bestaande uit Oostendenaars en Bruggelingen kopen het zwart goed aan. Aan het hoofd van de speculanten staat Michaël DE PRUYSSENAERE, geheimschrijver aan het vredegerecht van de eerste sectie, samen met Jacobus VAN HEULE, een gewoon burger. Zij worden in het bezit gesteld van hun aankoop op 23 juni 1798. Bij ondertekening van de koopakte nemen de Oostendenaars de kerk voor hun part en de Bruggelingen verwerven het klooster. Later gebeurt er een transaktie waarbij de Bruggelingen zich van het patershuis ontdoen met het aan een groep Oostendenaars te verkopen waarvan burger ROSSELT de leiding geeft.

De koopakte bevat evenwel enkele clausules. Het is wenselijk de kapel met toebehoorten in wezen te behouden zoals zij zich bevinden bij de aankoop en ter beschikking te houden om er eventueel opnieuw de eredienst te kunnen beoefenen. De altaren en de versiering die erop is aangebracht moet de koper ook overnemen, tegen de prijs die zij waard zijn en door schatting bepaald.

In het vervolg gaat men tot verkaveling over. Op 20 september 1798 wordt in een deel van het klooster een brigade van de rijks-wacht ondergebracht. Op 30 september richt ROSSELT, voorzitter van de tweede groep Oostendse kopers van zwart goed, op een deel van het erf een brouwerij op. (Vóór de paters dit pand hadden aangeworven is aldaar reeds een brouwerij in werking geweest).

De gemeenschappelijke bibliotheek die over 2.184 banden beschikt, wordt leeggehaald op 29 september en overgebracht naar het secretariaat van het departement. Het zilverwerk, wellicht zovele ex-voto's en familiegiften, is reeds van 24 mei naar Brugge weggesleept om nooit zijn oorspronkelijke bestemming terug te krijgen.

Zoals de kustwind nooit stilligt en alleenlijk bij vlagen woester en krachtiger briest, ligt de aktie van de Franse overweldiger nooit stil, maar flakkert bij beurten weer heftiger op. De bestendige druk op de geestelijkheid lukt er niet meer in nog een enkele canoniek aangestelde priester of pater de eed van afvalligheid te laten afleggen. Spijt de goed opgezette intriges, onder voorwendsel opnieuw hun ambt te mogen bekleden in dienst van de vereenzaamde bevolking, laat geen van hen zich door de sirenenzang verleiden.

Op 4 november wordt het besluit van aanhouding en van ballingschap tegen alle ondergedoken priesters uitgevaardigd. In de tekst van de sinistere aanplakbrief is er nog heel wat proza te lezen dat druipt van vuige beschuldigingen en verraderlijke aanvallen tegen de onwillige geestelijken. Hoe onwaarschijnlijk het ook mag schijnen na de feiten, maar bij het bezorgen van de affichen wordt als richtlijn meegegeven dat die stukken niet in het openbaar mogen uitgehangen worden. En toch is die Franse versie, spijt de tekst die erop vermeld staat over het verbiedende voorbehoud dat er te maken is, in die vorm voor het publiek aangeplakt geworden. Duidelijker dan de bedoeling wordt de bevolking en de geestelijken gewaarschuwd voor wat er hen te wachten staat.

De geuite bedreigingen laten dan ook niet op zich wachten voor de uitvoering. Op 19 november maken de bereden rijkswachters hun speurtochten door de stad. Hier en daar lukken ze erin bij een onverhoedse inval onder de burgers, een onbeëdigde priester in te rekenen. Om te voorkomen dat de onderduikers de benen nemen of nog opschudding verwekken, worden alle verdachten in een rijtuig gestopt en naar het stadhuis gevoerd, waar ze onder voorlopig arrest worden gesteld. Toch wordt nog een laatste poging aangewend om hen na de arrestatie te overhalen om de politieke eed af te leggen. In de eerste plaats is het de bedoeling hen zo spoedig mogelijk naar Brugge te brengen. Op 21 november verschijnen ze in de West-Vlaamse hoofdstad voor het krijgsgerecht.

De jonge priesters, en dat zijn zij die naar de maatstaven van de Fransen, de 60 jaar nog niet hebben bereikt, en van een normale gezondheid genieten, worden gedeporteerd, hetzij in Frans Guyana, een hete streek in Zuid-Amerika (maar er waren geen schepen genoeg, zo talrijk waren ze !) hetzij op de eilanden Ré en Oleron, naast de Franse kust (ook niet alle veroordeelden konden er naar toe, te wijten aan het aantal). Op zulke plaatsen worden ze dan opgesloten om er dwangarbeid uit te oefenen. De ouderen (dus boven de 60 jaar) of de ziekelijken krijgen huisarrest met een bestendige bewaking op hun eigen kosten.

Enkelen onder de opgespoorden lukken erin zich spijt de strengste recherche onvindbaar te houden. Onder de best gekenden zijn te vernoemen pater Epiphanus SPANOGHE, de laatste gardiaan in het Oostendse Kapucijnenklooster, en de priesters Filips BAUWENS (° Oostende 1755) en Lode CRICKILLIE (° Oostende 1756), beiden voorheen lid van het oratorie, alsook pater Hermengildis DE SMET, kapucijn. In janurai 1799 doet de opsporingsbrigade evenwel een nieuwe raid. De huiszoekingen worden gedaan in de woonsten van de familieleden van de onbeëdigden. Aldus wordt pater DE SMET ontdekt en te Brugge veroordeeld tot dwangarbeid in het rasphuis aldaar tot hij dan na een vol jaar weer op vrije voeten wordt gezet.

Voor de trouw gebleven christenen is er een beloken tijd van 10 jaar door te maken. Zij willen geen uitstaans hebben met de beëdigde bedienaars. Voor hen bestaat alleen de catacomben kerkgemeenschap. Want officiëel zijn de oratorianen niet meer betaald en dus aldaar niet meer in functie. Pastoor VERHAEGHE is in 1793 gestorven en priester MAERTENS, een oratoriaan uit Frankrijk gevlucht voor de vervolgingen, is in 1794 weer uit de stad verdwenen. Op de kloosterlingen, die de clandestiniteit moeten bewaren en als gemeenschap geen bestaansrecht meer hebben, noch ambt kunnen bekleden, is het uitgesloten enig beroep te doen.

Plots doet een heuglijk nieuws alle hoop herleven : de restauratie van vrijheid en godsdienstig leven. Napoleon Bonaparte

heeft in 1801 een concordaat gesloten met paus Pius VII. Wanneer op 27 april 1802 het nieuws Oostende bereikt, luidt er alles wat er nog aan klokken te vinden is in de stad en speelt de beiaard in volle triomf. Officiëel wordt het Te Deum in de Kapucijnenkerk gezongen. De bidplaats loopt proppensvol want niet alleen de eigen bevolking is present, maar ook het stads- en staatsbestuur is met een detachement van de bezettingstroepen vertegenwoordigd. De machtiging tot herstel van de eredienst komt te Oostende aan op 5 juni 1802. De heer MEYER, tolk van het heugelijke nieuws, kondigt af, dat vanaf de volgende dag, op het feest van Pinksteren, de katholieke eredienst opnieuw mag beoefend worden, zowel in de parochiekerk van Sint-Petrus en Paulus als in de kapel van de Kapucijnen. Die zelfde avond wordt nog lucht gegeven aan de vreugde en volle glans aan de blijde mare met te 19 uur de beiaard te laten bengelen en de klokken in volle zwier te luiden.

Ondertussen is de vernieling van het convent zover doorgedreven en het geestelijk potentieel van de orde zover uitgeput, dat de Kapucijnen er niet meer kunnen aan denken in Oostende nog een convent open te houden. Waar zouden zij zich overigens gaan vestigen ? Al hun bezittingen zijn als zwart goed verkocht !

Zelfs om hun bidplaats definitief voor de vrijgestelde eredienst in gebruik te nemen rijzen tal van moeilijkheden op. Het kerkelijk recht voorziet dat een openbare bidplaats vrij van bezit is en dus niet in lekenhanden blijft, die er dan willekeurig kan over beschikken. Het stadsbestuur treedt tenslotte op als bemiddelaarster. Op 24 november 1823 (na zovele jaren !) koopt ze de aandelen op van DEBAL en de mandaten van ROSSELT en DEVANDER. Aldus wordt het stadsbestuur eigenares van de kapel, de sacristie, de trap naar de klokkezolder, de gronden achter de sacristie en achter de altaren alsook gans het territorium waarop eens de kloostergebouwen hebben gestaan. (Nergens komen de kerkmeubelen ter sprake.) Om het gehele erf in bezit te kunnen nemen moet echter vooreerst nog huurgeld worden betaald tot 20 oktober : aan weduwe DEBAL 8/10 van het aandeel, hetzij 1788 g. 32 s. 4/5 gulden en aan Pieter OCKET 2/10 het zij 44 g. 58 s. 1/5 gulden.

Jaren blijft de zaak hangende met betrekking tot het probleem welke bestemming de Kapucijnenkerk eindelijk kan krijgen. Het probleem wordt zelfs opnieuw boven gehaald : wie is in feite de eigenaar van het gebouw ?

Mgr. MALOU, bisschop van Brugge, doet in 1866 een poging om de kapel aan de Redemptoristen toe te vertrouwen die op het punt zijn zich te vestigen aan de Magdalenakerk te Brugge.

Bijna gans de XIXde eeuw is er terloops eens sprake van de Kapucijnenkerk, want er valt te onderhandelen met de koninklijke familie, de gouverneur, de provincieraad, de kerkfabriek van de hoofdkerk, het stadsbestuur en met het bisdom.

In de verkoopakte van 23 juni 1798 heeft men gestipuleerd als clause de bidplaats met haar toebehoorten in wezen te behouden en voor de eredienst te bewaren. Uiteindelijk is men van dat voorschrift niet afgeweken. Maar tegen alle rede in is de kapel van de Kapucijnen nooit een parochiekerk geworden om ten slotte hulpkapel te zijn van de Sint-Petrus en Pauluskerk, alhoewel er toch een afzonderlijke kerkfabriek is en blijft.

VII. HET KEIZERLIJK BESLUIT WORDT
NOOIT VAN KRACHT: DE KAPUCIJNENKERK
WORDT NOOIT DE TWEEDE PAROCHIEKERK
VAN OOSTENDE

A. GEEN PRIESTERS, GEEN GELD

Dank zij het concordaat in 1801 gesloten tussen paus Pius VII en keizer Napoleon I, gaan in Vlaanderen de kerken over het algemeen terug open op Pinksteren 2 juni 1802. Een vijfde punt uit het concordaat bepaalt dat de bisschoppen in hun bisdom nieuwe omschrijvingen zullen maken van de parochies waaraan het gouvernement zijn toestemming moet geven.

Aldus behoren tot de nieuw gevormde dekenij Gistel 23 parochies, waaronder Oostende de 20ste is in de opsomming en de Kapucijnenkerk de 22ste. De grenslijn tussen de twee parochiegebieden is in dat ontwerp voorzien en steunt op de aloude indeling met de Sint-Catharinakerk, door de middeleeuwse fusie met Oostende verenigd. De ligging van de Sint-Catharinakerk is te situeren ten westen van de A. Buylstraat (Weststraat) en de hoek van het Marie-Joséplein (waar de westpoort de stad afsloot), op een afstand die gelijk is aan de afstand vandaar tot aan de markt. De nieuwe parochie of succursale krijgt dus een gebied dat zich uitstrekt ten westen en ten noorden tot tegen de wallen van de vesting, ten zuiden tot aan de Sint-Sebastiaanstraat, de Markt en de Breydelstraat en ten oosten de Nieuwstraat.

Het valt niet te betwijfelen dat de Oostendse bevolking voor haar godsdienstige praktijken onmogelijk haar gading kan vinden met te beschikken over één enkele bidplaats. Vóór de Franse Omwenteling vindt de stadsgemeenschap vier gelegenheden waar de eucharistie gevierd wordt. In één enkele kerk kan dit aantal missen zeker niet worden opgedragen.

Nog andere redenen vereisen een intensievere zorg voor de gelovigen en dus een indeling van de overgrote parochie. De vaste traditie en de vertrouwelijke omgang met de geestelijkheid is in de beangstigende en verwarrende bezettingstijd teloor gegaan. Weliswaar, wanneer in 1792 de Oratorianen officieel de stad verlaten, wordt de dienst in 1793 door MAERTENS overgenomen, die zoals reeds gezegd ook een Oratoriaan is uit Frankrijk gevlucht voor de aldaar reeds woedende vervolgingen. Hij is hier maar in doortocht, maar zijn twee confraters zijn autochtonen, BAUWENS en CRICKILLIE, verzorgen verder de parochiekerk en staan de gelovigen later nog klandestien voort bij (vanaf 1794). In de Beloken Tijd worden de godsdienstige plechtigheden voorgegaan door beëdigde priesters. In de parochiekerk officieert MARYSSAEL en in de Kapucijnenkerk (3 op de 12 kapucijnen die gegrepen werden deden de eed van haat) pater BONAVENTURA en JANUARIUS. Na het concordaat in 1802 wordt J.B. STEVENS, onbeëdigde oratoriaan, als deservitor van de stad aangeduid. Dat was een voorlopige en minieme bijstand.

Krachtens het concordaat is er benevens de godsdienstvrijheid ook een verandering gekomen in de omschrijving van de bisdommen. Tot in 1834 is West- en Oost-Vlaanderen samen één bisdom onder de naam van bisdom Gent. Eén der vicarissen laat zich speciaal in met West-Vlaanderen dat voorheen ressorteerde onder het bisdom Brugge en het bisdom Ieper. Maar daarom wordt de verre kuststreek niet verwaarloosd. Wat blijkt uit de eerste benoeming na een half jaar.

De eerste pastoor die te Oostende, door het bisdom Gent op 20 januari 1803 wordt benoemd is afkomstig uit Oostkamp. Hij is een bijzonder bekwaam man voor die kleine stad en gewezen deken van Gent. Blijkbaar is hij opgewassen tegen echt pionierswerk en bereid om een verwaarloosde gemeenschap aan te pakken die eerst en vooral moet gesaneerd worden van de aangebrachte verwarring.

Als vanzelfsprekend laat hij zich in met de kapucijnenkerk en haar bedienaars. Pater BONAVENTURA ontzegt hij ieder priesterwerk en zijn confrater, de andere beëdigde Kapucijn, pater JANUARIUS, kan hij alleen nog dulden als koster in zijn kerk. Zelfs laat hij een petitie rondgaan om er zich door handtekeningen van te vergewissen of de gelovigen aldaar hem nog langer aanvaarden in de kapucijnenkerk. Die opiniepeiling wordt een pijnlijke zaak : de bisschop interpreteert de volksraadpleging immers verkeerd. De pastoor moest zich haasten te laten weten dat het niet gaat over de afschaffing van de diensten in de hulpkerk maar wel over het ontslaan van pater BONAVENTURA.

Ondertussen staat de zieleherder voor een onbegonnen taak : meer dan een decennium mist de massa bijgehouden zielezorg ! Nu wachten er 400 kinderen op de voorbereiding van hun eerste communie (12 tot 20-jarigen) en ontelbaar zijn de zieken die thuis verlangen hun Pasen te ontvangen. Gezien elke priester terugschrikt om te Oostende te komen werken, smeekt de pastoor dan maar om het even wie te sturen die toch maar voor het goed van de Kerk en het zieleheil wil werken.

Op 2 maart, na twee weken eenzaam wroeten, wordt hem zijn eerste medewerker toegestuurd : J. DE KEYSER, een edelmoedig priester wellicht ! Want het kan niet anders of het is onder de geestelijkheid gekend : in Oostende is gedurende de Franse bezetting een grondige ommekeer gebeurd. Niet zonder reden schrikken priesters terug om een bediening te aanvaarden in een stad waar een onloochenbaar anticlericalisme is losgebroken... en zwarte armoede heerst. De C.O.O vraagt financiële steun in het bisdom (1806) want 2.800 inwoners leven uitsluitend op haar kosten en ze is verplicht haar patrimonium aan te spreken en haar bedienenden onbezoldigd af te danken.

De pastoor die zijn bisschop na twee weken nogmaals dankt om de gestuurde hulp, deelt met een zekere opluchting mede dat de opspraak rond de duistere figuur van pater BONAVENTURA schijnt geluwd te zijn en dat hij dan ook hoopt zijn taak te kunnen bolwerken tot er zal beslist zijn over de stichting van een tweede parochie. Is het terrein voor die stap immers niet sedert 7 jaar voorbereid ? In 1797 heeft men, spijt de godsdienstige repressie, een publieke oproep gedaan om leden uit te nodigen die de kerkraad willen vormen en om gelden bijeen te brengen voor het patrimonium van een kerkfabriek.

In december 1804 wordt de onderpastoor Jean DE KEYSER gepromoveerd tot rector van de kapucijnenkerk en uitgenodigd om zijn eed af te leggen op het concordaat tussen de Paus en de Keizer gesloten. Immers, de twee dienstdoende officianten maken het onder hun beidjes in de wijkkapel al te bont. Daarom herinnert de vicaris-generaal van Gent er in 1807 nog eens aan dat de twee aldaar dienstdoende priesters aan de onderpastoor moeten onderworpen blijven. Overigens, de kapucijnenkerk is nog steeds een oratorium, een gewone bidplaats, en nog geen succursale of zelfstandige parochie. Dat duo - in feite ontwortelde monniken zonder klooster - die daar de diensten voorgaan, zijn onverbeterlijke dronkaards.

Van apostolaatwerk komt niets terecht. Wel moeten ze af en toe, tot ergernis van de bureu, in beschonken toestand naar hun huis gebracht worden. Maar hen door een mutatie verwijderen waagt men voor het ogenblik niet, want beide zijn beëdigde priesters en die juist in die kwaliteit hun aanhangers hebben. Hun overplaatsing kan aanleiding geven tot verbittering bij die bepaalde clan en tweespalt onder de kerkgangers veroorzaken. Hoe fanatiek sommige zijn blijkt uit het feit dat het stadsbestuur - spijt het verbod van het bisdom - eist dat in de processie een wagen meegaat met de voorstellingen van "Napoléon en buste", "La France" en "La Couronne".

In datzelfde schrijven deelt de vicaris-generaal nog mede dat hij verder onderzoek heeft laten instellen nopens de voorwaarden waarin het kerkgebouw zich bevindt. Het verslag is opgemaakt door frater Gregorius MEERSEMAN, Kapucijn, oud lid van het convent te Oostende, en door Maurus DE BRANDT, weleer monnik in de abdij van Oudenburg. Het gebouw is nog steeds niet vrij voor de eredienst gezien leken de eigenaars zijn van de kapucijnenkerk. De ene is Frans DEBAL uit Oostende en de andere is Pieter OCKET uit Brugge. En het is moeilijk met die heerschappen tot een vergelijk te komen. DEBAL wil alleen verkopen of verhuren en niet tot een schenking overgaan ten voordele van de gemeenschap. Naar hij beweert is de gemeenteraad bereid voor zijn aandeel, dat het grootste is, slechts 500 ₣ uit te keren. OCKET, in het bezit van de bidplaats, eist voor zijn aandeel 600 ₣ en is niet bereid zich met een kleiner bedrag tevreden te stellen.

Met mensen die aldus op hun stuk blijven staan en met een gemeentebestuur dat tot geen grotere uitgave bereid (en bekwaam ?) is, komt men tot geen oplossing in die dringende zaak. Op 2 april 1807 stuurt de bisschop van Gent erop aan bij de pastoor zelf de oplossing te bewerken. Hij hoeft de gelovigen uit de wijk ertoe aan te zetten de som bijeen te brengen om zelf de kapucijnenkerk te kopen. Zo kan het onmogelijk verder gaan, want alleen een gebouw dat in betrouwbare handen is kan voor de eredienst bestemd blijven. Op 7 juni worden de twee dienstdoende onderpastoors verwittigd dat de kapucijnenkerk tegen 6 juli moet dichtgaan.

Deze zet van het bisdom brengt de wagen aan het rollen en twee facetten van het probleem krijgen op slag hun oplossing. De kerkgangers schieten plots wakker, sturen een smeekbrief (22 juni) opdat hun kerkje toch voor de eredienst zou mogen blijven dienen en ze gaan de belofte aan het vrij bezit van het kerkgebouw bij de eigenaars te verzekeren. Het eerste facet van het probleem krijgt spoedig zijn beslag en dus is het gebruik van de kapel niet ontzegd : in augustus 1808 is CRICKILLIE aangesteld tot rector, een geboren Oostendenaar en onbeëdigde Oratoriaan, die wordt bijgestaan door pater S. DE SMET, voorheen alhier Kapucijn en eveneens onbeëdigd.

Maar de pastoor, J.B. LIPPENS, begint erbij zijn geduld te verliezen. Het ideaal is dat hij zich gesteld krijgt hij maar niet in het oog, spijt zijn grote inzet, zijn invloed op het bisdom waarop hij kan rekenen en de trouwe kerkgangers die hij rond zich heeft geschaard. De veel-belovende pionier maakt zijn beklag over het weinig echt geloof dat hij aantreft in God en het grote bijgeloof in duivels en heksen dat weelderig tiert onder de bevolking. Hij moet al zijn tijd verprutsen aan futiliteiten. Dagelijks wordt hij in gezinnen geroepen om de bedden

te onderzoeken en aldus de sporen te achterhalen van de beheksing die weegt op het huis, ofwel om de woonsten te komen belezen tegen de kwade hand.

Nu komt pas aan het licht wat de toegewijde Kapucijnen voor de bevolking van Oostende betekenden, die jong en oud met hun onderwijs en volksdevoties begeleidden. Een Kapucijn was de bezie-lende leider van het zusterklooster dat het onderricht gaf aan de meisjes. De Kapucijnen waren de gezochte biechtvaders en zeer gegeerde predikanten (daarom immers werden ze weleer door de stad aangezocht om er zich te komen vestigen) van de bevolking en tevens de bijzonderste lesgevers voor het godsdienstig onder-wijs. Door art. 25 van het verdrag met de Oratorianen moesten zij in hun kerk op zon- en feestdagen de christelijke lering onderwijzen. Vanaf oktober 1662 wordt die taak verruimd en zullen ze iedere week op donderdag te 13 uur die lering verzorgen. Het zijn weerom de paters Kapucijnen die de kinderen in hun kerk het onderricht moeten geven en de voorbereiding verzorgen in het vooruitzicht van de eerste communie. Van die groep paters-priesters en hun kapel ging werkelijk een onvervangbare invloed uit !

In juli 1808 zijn in het tegendeel, als enige vorm van opvoe-ding of onderwijs twee a-katholieke - dus zonder enig godsdien-stig onderricht - scholen geleid enerzijds door een vrijmetselaar en anderzijds door Dhr. RACKMANN, die eens door de geloofsvijandi-ge Fransen in de "Beloken Tijd" werd aangesteld en nu aanvaard is als vertrouwensman voor de opvoeding der kinderen.

In plaats van volksdevotie, kerkelijke feesten met congrega-ties, octaven en novenen, wordt door RACKMANN regelmatig volksbal (ook voor de kinderen) en voltairiaans toneel ingericht. En een betere toestand is niet in het vooruitzicht. De Broeders van Liefde, die groot succes kennen, komen in 1837 pas aan. Het O.-L.-Vrouwcollege opent pas zijn poorten in 1842. De Jozefienen hebben er voor de meisjes slechts in 1838 hun eigen school.

LIPPENS is echter niet alleen een man van de daad maar ook de man van het onverbloemde woord. Geen zes maanden zijn pater BONAVENTURA en onderpastoor WATTEEUW heengestuurd of er barst een hetze tegen hem los. De verbittering laait vooral tegen zijn persoon op omdat hij in zijn predikaties met klem uitvalt tegen het opvoeren van de toneelstukken van Franse oorsprong, onder meer van de hand van VOLTAIRE (juist zoals er te Brugge worden opgevoerd).

De ontmoedigende man is verplicht de zaken van een tweede parochiekerk even te laten rusten. Hij vraagt zelfs zijn ontslag omdat de levenswijze bij zovelen in die mate te wensen overlaat dat hij hen de absolutie moet weigeren. Ondertussen verneemt hij dat er tegen hem in het bisdom klachten zijn neergelegd. Hij vreest dat men alles zal verklaren in functie van zijn sermoe-nen over het zedeloos toneel.

In diezelfde jaren werpt Napoleon Bonaparte zich op als patroon van het verarmde Oostende met zijn verzande haven. Tot 5 maal toe bezoekt hij de stad. Hij is erbij in 1798, komt in 1803 en beveelt dan herstellingswerken en de ontzanding van de havengeul, in 1808, in 1810 wanneer de Raffenausluis wordt gebouwd met de spoelkom en ten slotte in 1812 wanneer hij bij burgemeester LANS-ZWEERT overnacht. Aldus herwint de stad haar bestaansmogelijkheden en daagt er een nieuwe hoop aan de horizon van de Oostendse hemel.

Op 12 september voelt de gemeenteraad zich in staat de aanvraag te steunen bij het bisdom om de kapucijnenkerk als een zelfstandige parochiekerk te laten erkennen. Nu is er eindelijk geld voor ter beschikking. Maar in november komt reeds een negatieve reactie. Een nieuwe kerk is er toch niet nodig, is het antwoord. Vroeger kon men het in Oostende wel stellen met één parochiekerk ! En de bevolking is sedert deze tijd van oorlogen en verdrukking toch afgenomen ? Doch de Oostendenaars laten zich zo maar niet in de doeken doen. Prompt zijn de vooraanstaanden van de stad klaar met een smeekbede die zij tot de nieuwe burgemeester LANSZWEERT richten om de zaken in het juiste licht te stellen. Daarin weerleggen zij de eerste affirmatie. De bevolking is weerom in die mate toegenomen dat zij even talrijk is dan in het Ancien Régime. Daarenboven is de haven nog voortdurend beschermd door een flinke bezetting van 3.000 man. En secundo : de katholieken beschikken sedert de vervolging tegen kerken en kloosters over geen andere bidplaats meer dan hun parochiekerk, terwijl zij voorheen nog een liturgische viering konden volgen bij de Zwartzusters, de Witte Nonnen en de Kapucijnen, en dus op de bijstand van 10 tot 12 priesters te rekenen viel. Spijt de interventie van de nieuwe gunstiggezinde burgemeester, die dadelijk de petitie doorstuurt, komt er even prompt een negatief antwoord van hoger hand. Wat meer is, voor Kerstmis 1812 ontvangt de pastoor het bericht dat hij maar best de diensten in de kapucijnenkerk afschaft, gezien er geen voldoende priesters voorhanden is om er het onderricht te verzorgen.

Wat er ondertussen achter de Oostendse coulissen bekokstoofd wordt is in geen archieven uit Gent te vernemen. De gevolgen zijn evenwel duidelijk : de Minister "du culte" van Parijs vraagt aan de bisschop naar een definitieve beslissing.

Gedurende enkele jaren is er geen aandacht meer voor plaatselijke problemen wanneer Napoleon de onbuigzame bisschop van Gent, Mgr. de BROGLIE, aan de dijk heeft gezet en zijn trouw gebleven seminaristen vervolgt.

Onder het Hollandse bestuur met zijn bemoeizucht, is er de aandacht niet om marginale problemen te behandelen. Gedurende het bestuur van de drie nog volgende pastoors van het bisdom Gent, is er geen geschrift meer te vinden met betrekking tot de kapucijnenkerk.

B. NA DE STICHTING VAN BELGIË

De eerste akten die vervolgens ex professo over de paterskerk handelen, dateren uit het jaar 1845. Ondertussen hebben drie priesters door Gent benoemd, hun functie waargenomen : als pastoor, Johan PLATTEAU, Herman LAMME en Henri DEPREZ. Een vierde, Joseph SLOSSE, in 1833 benoemd, rakelt toch even de zaak van de tweede parochie op. Voorlopig zonder reactie. Het jaar erop (1834) wordt het bisdom Brugge heringericht. De nieuwe bisschop is op zijn beurt een patroon van Oostende die geleidelijk en behoedzaam de zaken op orde zet.

Op 10 mei 1837 openen de Broeders van Liefde, op vraag van burgemeester SERRUYS, een armenschool. In 1838 beginnen de EE. Zusters Jozefienen aan hun onderwijs. In 1842 stuurt de bisschop twee van zijn beste priesters naar Oostende om er het (door de stad) gepatroniseerd college te openen. Pastoor SLOSSE zit al die tijd niet stil : hij bezorgt Mgr. BOUSSEN de ruimste inlichtingen over de kuststad, zijn parochie.

In januari 1845 ontvangt hij een schrijven van zijn bisschop en een tweede in december, in verband met de kapucijnenkerk en de tweede parochie, in reactie op de zitting van de gemeenteraad die dat onderwerp heeft behandeld. In zijn brief drukt hij zijn verwondering uit over het oordeel van de gemeenteraad die meent dat het niet nodig is te Oostende een tweede parochie te stichten.

"De eventuele bevolking van uw stad is van dien aard dat het onmogelijk wordt voor één pastoor aan de geestelijke zorgen tegemoet te komen. Overigens, de kerk is voor de helft te klein, rekening houdend met het voortdurende groeiend aantal van uw parochianen. Bijgevolg, kan ik onmogelijk terugkomen van mijn overtuiging, die ik mededeelde aan het gouvernement, over de noodzakelijkheid van in Oostende een succursale in te richten. Overigens, benevens de kosten die de stad voor het eerste gebouw tegenwoordig moet dragen, zullen die kosten niet erg veel oplopen tengevolge van de inrichting van een tweede parochiekerk"

"Wat het middel betreft dat de gemeenteraad voorstelt om aan de inwoners het nakomen van hun godsdienstige plichten te vergemakkelijken, meen ik dat die maatregel voorlopig de oprichting van de succursale kan vervangen, op voorwaarde dat er wordt gepredikt en de zielezorg er niet onder lijdt. Ik vraag u dus bij de gemeenteraad aan te dringen dat zij op hun beslissing zouden terugkomen. Nochtans vraag ik niet dat de voorgestelde maatregel op staande voet tot in de puntjes wordt uitgevoerd. Maar ik houd er sterk aan dat zij het principe aanvaarden terwijl zij het geschikte ogenblik afwachten om het te kunnen uitvoeren."

Het voorgestelde alternatief is waarschijnlijk het in gebruiknemen van de congregatiekapel gelegen op het Hazegras, waar later de O.-L.-Vrouwkerk wordt gebouwd.

Misschien was gans de objectie van het gemeentebestuur een doorgestoken kaart van het Ministerie van Justitie en Eredienst, of omgekeerd. Want op 29 december van hetzelfde jaar wordt de prelaat met dezelfde argumentatie en opwerpingen om inlichtingen gevraagd nopens zijn voorstel rakende de kapucijnenkerk.

Hij verwijst eerst naar zijn vroeger schrijven over dat onderwerp van 25 februari en 18 augustus 1840. Het gaat er niet over dat de gelovigen nergens ver van hun bidplaats verwijderd zijn, maar over het feit dat er in de parochiekerk onvoldoende ruimte is. Met één kerk kunnen er niet voldoende priesters in het werk gezet worden in verhouding met het grote aantal inwoners van de stad.

"Daarom vraag ik een nieuwe succursale, dus een parochiekerk met parochiepriesters. Nu doen er vaak leraars van het college in de kapucijnenkerk dienst, maar zij zijn niet altijd talrijk genoeg. Soms worden ook leken tot leraar benoemd in het gepatrooneerd college. Daarom wordt de kapucijnenkerk best zo spoedig mogelijk parochiekerk. Er zijn twee oplossingen onder ogen te nemen : ofwel gans de Sint-Petrus en Pauluskerk herbouwen en dan met 5 beuken in plaats van met drie, ofwel een beuk bijzetten aan de kapucijnenkerk en die verheffen tot parochiekerk. De onkosten voor die laatste aanpassing zouden niet aanzienlijk zijn maar niet zo afdoende dan de nieuwbouw, doch deze uitgave buiten beschouwing gelaten, zullen de andere kosten niet veel meer verschillen of er nu één parochiekerk en kerkfabriek bestaat ofwel als er twee kerken zijn met hun kerkfabriek". Alles wat de bisschop

naar het gouvernement heeft geschreven en aan zijn pastoor mededeelt, schijnt in dovemansoor te zijn gevallen : er gebeurt niets.

Mgr. MALOU (1848-1864) is nog maar goed in het bisdom geïnstalleerd of hij mag reeds voor de Oostendenaars tussenkomen bij het ministerie van Justitie. Een brief van vooraanstaanden uit de stad sturen hem een petitie om bepaald een tweede parochie te bekomen. Terecht, oordeelt de prelaat. Sedert 1801 zijn de zaken geregeld, een aantal kerkbedienaars aangesteld, men is alleen blijven haperen omtrent de afbakening van ieders territorium. Toch is de kapel bestendig een openbare bidplaats gebleven. Mgr. BOUSSEN, zijn voorganger, heeft erop aangedrongen de besluiten van 1801 te doen uitvoeren : op 15 februari 1840; hij is erop teruggekomen op 9 augustus 1844, op 22 augustus 1845 en op 21 april 1846. De aangevoerde argumenten zijn nog steeds geldig : de parochie is overbevolkt voor één pastoor, het kerkgebouw is te klein, de gelovigen krijgen de kans niet om de heilige mis bij te wonen. De enige en ware reden waarom de stad zich verzet is de financiële uitgave die haar vooralsnog te zwaar valt. Nochtans is dit nu het geschikte ogenblik om tot definitieve en afdoende - zoals boven verklaard - maatregelen over te gaan gezien de huidige pastoor SLOSSE zijn ontslag indient.

Het stadsbestuur van Oostende staat inderdaad met een budget dat op zeer behendige en rationele wijze moet worden uitgetrokken. Er moet voorzien worden in een betere substructuur voor het opkomend toerisme : aldus moet de wandeldijk verfraaid worden, een speelhuis of casino ingericht worden, een gascentrale opgericht, daarbij komen dan de nieuwe uitgaven voor het onderwijs, zoals het gepatroneerd college en de andere scholen.

Het is de bevolking van circa 15.000 inwoners, waaronder 2.000 Engelsen, die voor het grootste deel van het inkomen instaat, bijvoorbeeld door de opbrengst van de visvangst. Maar dat bedrijf, dat in 1841 goede vooruitzichten heeft, zit spoedig met moeilijkheden te kampen en dra zoekt men naar een premiesysteem om in dat midden de werkloosheid te verhelpen. Men moet er voorlopig niet aan denken een aanbesteding uit te schrijven om een ondergrondse riolering aan te leggen, ofschoon de toeristen in volle stad bij regenweer door "moerassen" moeten waden, want men stond zojuist voor speciale uitgaven : in 1842 heeft men pas een nieuwe pastorie moeten bouwen op het oude kerkhof en in 1845 een gevangenis bestaande uit 20 cellen voor mannen en een gemeenschappelijke zaal voor vrouwen. Het geldgebrek van de opkomende stad is in alle geval een realiteit waarmee men op alle gebied rekening moet houden.

C. TWEE NIEUWE KERKEN EN EEN KONINKLIJK PRAALGRAF

In 1850 heeft het project om de kapel van de Kapucijnen tot een parochiekerk te promoveren alle kansen voorgoed verloren. Vooreerst heeft het stadsbestuur, ter gelegenheid van de urbanisatieplannen in de westhoek, de Cirkelstraat doorgetrokken. Dit tracé loopt onmiddellijk naast de twee beuken van de kapel op de plaats van de kloostergang van het verdwenen convent. Meteen is de trap die toegang tot de kuip van de preekstoel geeft (de huidige trap behoort niet tot de oorspronkelijke preekstoel - die nu zelfs veranderd is van kant in de kapel) verdwenen en aldus is de verbreding van de kapel, die te weinig ruimte biedt voor parochiedienst, uitgesloten.

Daarom laat de bisschop zijn plan nog niet varen, noch de daaruitvolgende problemen. Hij verdiept zich persoonlijk in de kwestie om gewetensvol de grenzen tussen de twee gevormde parochies evenwichtig af te bakenen. Er moet omgezien worden naar de leefbaarheid van de nieuwe entiteiten en vooral, zo schrijft hij tot onderpastoor VANDENDRIESSCHE, bij wie hij ook zijn licht opsteekt, er dient rekening gehouden te worden met het feit dat de grote kerk over afzienbare tijd geheel nieuw op te bouwen is. Blijkbaar komt Mgr. BOUSSEN na alle wikken en wegen tot het trekken van dezelfde scheidingslijn dan in het stichtingsplan van 1801 is voorzien.

Het is tenslotte duidelijk dat men hier voor een verloren zaak vecht. Maar toch niet geheel. En dat wil men aan de minister van Justitie duidelijk maken. 200 huisgezinnen hebben een petitie ingediend om de kapel van de Kapucijnen te bekomen als tweede parochiekerk. Dat heeft het bisdom tentijde aan het ministerie overgemaakt. De kapel is dus wel degelijk nodig, want zoals het gemeentebestuur het eveneens beaamt, is de kustzijde van de stad nog steeds dichter bevolkt dan de wijk van het Hazegras. Aldus is het nodig dat de kapucijnenkerk, is het dan geen zelfstandige kerk, toch een erkende hulpkapel van Sint-Petrus en Paulus wordt met een speciaal bezoldigde titularis.

Het duurt echter nog jaren vooraleer het doek neergaat over de betwistingen die zijn gevoerd rond dat historisch gebouw. En de dossiers worden in de eerste veertig jaar nog niet dichtgeklapt na de bezegeling van het lot der kapucijnenkerk. Wel integendeel, met de dag wordt de zaak meer ingewikkeld.

Er zijn te veel instanties mee gemoeid om de kapel, die het voorwerp is van de steeds oplaaiende discussies, recht te laten wedervaren. In de eerste plaats is het oordeel van de bisschop van tel. Hij moet dringend een bezoldiging vinden voor de priester die er reeds in het werk is gesteld en niet meer kan gemist worden. Het stadsbestuur, dat financieel zijn aandeel moet inbrengen, wil ook zijn woordje meespreken. De plaatselijke gelovigen, die toeristen herbergen, vinden dat zij hun belangen moeten verdedigen. De kerkfabriek van de moederkerk (Sint-Petrus en Paulus) zorgt ervoor zich met geen te zware kosten te belasten. Tenslotte moet de zegen gegeven worden door de minister van Justitie en Eredienst, die benevens de gouverneur, krachtens het concordaat van 1801, te oordelen heeft of de nieuwe stichting aan een ware nood beantwoordt of niet en dus te rechtvaardigen is of niet.

Maar vooraleer in de stad Oostende, die aan een stadium van een niet aflatende expansie toe is, en waar de toestanden voor de bevolking regelmatig opnieuw anders liggen, de standpunten van al die instanties die hun zeg moeten doen, eensluidend klinken, komt er hier of daar een kink in de kabel. Elke partij moet dan nogmaals bereid zijn terug te keren naar de meet vanwaar te vertrekken is om de zaak aan te pakken. Zulke, telkens opnieuw vereiste inspanningen doen opbrengen door al die personen en instanties wordt een utopische droom.

Niet alleen de belangen van de groepen die hun inspraak kunnen laten gelden, maar in de officiële instellingen laten de anticlerikale invloeden zich gelden, tot in de kerkfabriek toe. De bisschop vraagt aan de pastoor naar verdere uitleg over de heibel in de zitting en hoe zij verkeerd stemden. Aldus wordt de eensgezindheid in de kerkfabriek en in de meerderheid van het gemeentebestuur, vooral wanneer het gaat om godsdienstige zaken, bemoeilijkt, waardoor de uitspraak op de lange baan wordt geschoven.

In die optiek oordeelt men dat de bisschop en de pastoor te veel uitgaven van de kerkfabriek verwachten evenals een te grote bijpassing vanwege het stadsbestuur aan het deficitair budget. Nochtans telt de stad in maart 1851 reeds 14.624 inwoners, zoals aan de minister van Justitie wordt medegedeeld. Dat betekent dat indien de parochianen ter gelegenheid van de eucharistievieringen met elkaar afspreken, zodat in ieder mis gans de kerk bezet is het nog niet mogelijk is dat al wie te Oostende woont deelneemt aan het misoffer !

De geestelijken stellen steeds maar andere oplossingen voor. Is er voorlopig geen geld voorhanden om een tweede parochiekerk te bouwen, dat men dan twee zijbeuken optrekt aan de hoofdkerk. Ofschoon zulke uitgave misschien ook nauwelijks de moeite loont, gezien de oude kerk bouwvallig wordt en binnen afzienbare tijd gans herop te bouwen is. Het uitzinnige van al dit verzet tegen een tweede parochiekerk komt duidelijker aan het licht wanneer de plaatselijke toestand vergeleken wordt met de situatie in andere steden. Te Brugge beschikt men met 45.000 inwoners over 7 parochiekerken (hoeveel kloosterkapellen zijn er daar nog bij te vermelden ?), Ieper met 15.000 inwoners (dus identiek geval met Oostende) over 4 kerken, Poperinge met 11.000 inwoners over 3 kerken. En om zich niet te beperken tot het katholieke Vlaanderen, haalt men er ook een voorbeeld aan uit Wallonië. Te Namen kunnen de 22.000 inwoners gebruik maken van 6 kerken.

Het ware nu evenwel onrechtvaardig en chauvinistisch te veronderstellen of te suggeren dat alleen onwil bij de verschillende instanties de oorzaak is dat de kapucijnenkerk of de tweede parochie in de stad hun rechtmatige kans niet krijgen. Iedereen meent, naar zijn gezindheid of verantwoordelijkheid, objectief en realistisch de zaak te moeten bekijken en dan onwrikbaar op zijn stuk te moeten blijven staan, wil men tot de beste oplossing komen die men niet meer kan herroepen.

Een oplossing erdoor willen krijgen, met alle aandacht uitsluitend te richten op het toeristische gedeelte van de stad met de kapel van de Kapucijnen, houdt niet langer steek. De aangroei van de stad is niet uitsluitend te danken aan de urbanisatie en de huisvesting aan de westkant van de stad, maar evengoed en wel in grotere mate aan de ontwikkeling van het zuidelijk deel van de stad. Rond de dokken, naar de Brugse poort (van de nog omwalde versterkte stad), op de wijk het Hazegras, heeft er zich een meer uitgebreide havennijverheid met bijhorende industrie gevestigd en er een nieuwe bevolking aangelokt. De stoomtrein rijdt sedert 1835 vanuit het binnenland tot aan de stad en heeft zijn spoorlijnen in 1839 tot binnen de wallen mogen verlengen.

Van kerkelijke zijde schijnt men eveneens aan die kant van de stad op weg te zijn naar een mogelijke oplossing om het kerkbezoek tegemoet te komen. Naast de broederschool heeft het Sint-Vincentiusgenootschap er een kapel opgericht die door de bisschop gewijd is in 1854. In 1855 wordt de toelating gegeven aldaar de mis op te dragen voor de matrozen, die hun legerdienst doen te Oostende, en voor de leerjongens uit de buurtbedrijven. In dezelfde maand, op 17 september, krijgt de voorzitter van het genootschap de machtiging om de kapel open te stellen voor alle leden van de vereniging en de bewoners van het kwartier. Op zondagen feestdagen mag de eucharistie aldaar bijgewoond worden op een dubbele voorwaarde : de deelnemers mogen niet tot buiten

staan en dus moet de deur gesloten worden zodra de dienst aanvangt en op de tweede plaats dient er een aangepast onderricht gegeven te worden. Het is zelfs geldig in die bidplaats zijn Pasen te houden. In één woord, men geeft er van kerkelijke zijde de faciliteiten die aan een parochiekerk verbonden zijn. Overigens wordt onderpastoor PECTOOR aangeduid om in te staan voor de bediening van de kapel.

Het is dan niet te verwonderen dat zowel de minister van Justitie als de gouverneur, zowel het gemeentebestuur als de kerkfabriek van Sint-Petrus en Paulus, in hun beslissing aarzelen. Hoe worden karige gelden waarover ze beschikken best besteed? Tot het oprichten van een hulpkerk die eventueel parochiekerk wordt in een wijk met vooruitzichten, zoals het Hazegras blijkt te zijn? Owel tot het vergroten van de kapucijnenkerk om het toerisme en het verleden te begunstigen, waarbij ze dan uitbreidingsvooruitzichten over het hoofd zien?

De keuze om tot een definitieve beslissing te kunnen komen wordt plots nog ingewikkelder door een nieuw element dat hun keuze moet bepalen.

Op 11 oktober 1850 sterft Louise-Marie (aan haar naam is de Louizastraat gewijd) van Orléans, echgenote van Leopold I, in het koninklijk paleis van de Langestraat te Oostende. Ze wordt wel met de trein naar Brussel overgebracht en vervolgens, krachtens haar laatste wilsbeschikking te Laken begraven op 14 oktober. De piëteitsvolle verering waardoor men de geliefde koningin wil bestendigen geeft aanleiding om in vele steden, maar vooral te Oostende, initiatieven te nemen van de meest uiteenlopende aard en vanuit de meest verscheidene instanties.

Vanaf 17 oktober 1850 wordt door het blad "La Feuille d'Ostende" een inzameling uitgeschreven om de nodige gelden bijeen te brengen waarmee een monument kan worden opgericht ter nagedachtenis van de geliefde koningin. Het succes blijft niet uit. De stad Torhout van haar kant neemt gelijkaardig initiatief. Een comiteit te Brugge met hetzelfde oogmerk opgericht, zoekt ook gelden in te zamelen. Te Brussel blijft men niet ten achter. Ook daar is een lijst geopend om gewone burgers te laten inschrijven. Het bisdom Brugge blijft evenmin buiten de erkentelijken die zich verplicht voelen om voor hun betreurde vorstin een bijzonder initiatief op touw te zetten.

In zijn zorgen voor Oostende ziet de Brugse prelaat een nieuwe kans om het parochieprobleem op te lossen. Hij poogt om heel wat van die bijdragen die misschien eerder voor plaatselijke initiatieven bedoeld zijn, naar Oostende te kanaliseren om er een grootser aandenken op te richten op de plaats waar toch ook een tweede domicilie van het vorstenhuis is.

Aan de deken van Torhout drukt Mgr. MALOU zijn tevredenheid uit en wenst dat hij met succes verder doorgaat met zijn initiatief. Persoonlijk richt hij zich ook tot graaf Raoul de MONTMERENCY met een schrijven waarin hij beweert eerst te hebben gedacht een monument op te richten, maar dat zeer deugdzaam lieden uit Oostende beoogden een kerk te bouwen. Er is een inschrijvingslijst geopend om de fondsen bijeen te brengen om een kerk op te trekken ter ere van de H. Lodewijk en in enkele uren heeft men 5.000 fr verzameld. Dan vraagt hij nog aan de graaf de hertog ervan op de hoogte te stellen en hem uit te nodigen om ook medewerking te bekomen van uit Frankrijk voor datzelfde plan. In zijn bisdom gaat de geldinzameling nu verder door.

De bisschop van Gent staat een deel van het geld, dat op zijn gebied is bijeengebracht, af om bij te dragen tot de bouw van de ontworpen kerk. Dit blijkbaar veelzijdig begrip is Mgr. MALOU een hart onder de riem. Hij krijgt een stevige hoop in het koninginnemonument een tweede (parochie)kerk te bekomen.

De burgemeester echter en enkele schepen zien de zaken anders. Zij sturen aan op een eenvoudig monument of een praalgraf in de oude parochiekerk. Het beeld komt inderdaad terecht in een vochtige kapel ten zuiden van de oude kerk, achter de preekstoel. Eén van de schepenen wil het overigens houden bij één enkele kerk voor gans de stad.

In feite is men zo blind, eigenzinnig en met vooropgezette bijbedoelingen te werk gegaan dat men zich er niet eens van vergewist heeft wat wel het verlangen of de wens zou zijn van de persoon die in de zaak het meest geïnteresseerd is.

Mgr. MALOU laat zich daarom eerst inlichten over wat de vooruitzichten of de verlangens van de koning zijn. De eerste vraag is : heeft de vorst een bepaald plan voor Oostende bedacht ? Zou het Zijne Majesteit behagen dat er een kapel of eventueel een parochiekerk, een Sinte-Louisakerk, wordt gebouwd ? Zou men niet op een behoorlijke wijze twee zaken combineren ? De stad is immers arm en zouden de gelden die voor het herinneringsmonument worden opgehaald niet in de kapucijnenkerk kunnen aangewend worden waar deze ter dier gelegenheid ruimer zou worden gemaakt ?

Geheel die wedloop om een waardig monument ter ere van de koningin op te richten ontaard in de stad tot een hevige polemiek. De voorstanders van de bouw van een nieuwe kerk beschikken over een bedrag van 30.000 Fr. Als het gemeentebestuur bouwvergunning verleent en men dadelijk de werken aanvat groeit dat cijfer onmiddellijk aan en slaagt het opzet. De partijgangers van een kunstwerk uit marmer gehouwen, hebben 40.000 Fr te betalen aan de artiest maar ze beschikken slechts over 6.000 Fr. Nutteloos wordt beroep gedaan op het gezag van de minister van Justitie om in die zaak tussen te komen en de knoop door te hakken. Het dwingende argument van de noodzaak voor Oostende om met zijn bevolking van 14.624 inwoners te kiezen voor een tweede parochiekerk doet hem niet overgaan tot het geven van richtlijnen. Nutteloos zoekt de bisschop de twee plaatselijke initiatiefnemers te bewilligen om hun gelden voor hetzelfde doel bijeen te brengen. Even nutteloos wordt beroep gedaan op de Bestendige Deputatie om de enige kans die erin zit te benutten om nu een tweede kerk te bouwen en dus de genomen initiatieven samen te bundelen.

De voorstanders van de bouw van een Sinte-Louisakerk ijveren voort om de bijdragen op te drijven. Aldus beschikt men uiteindelijk over de som van 50.000 Fr om de kapel in nagedachtenis van koningin Louisa op te richten. Uit het bedrag van de giften komt duidelijk het algemeen verlangen aan het licht een nieuwe kerk te bezitten en de bisschop meent dat nu het ogenblik gekomen is om een haalbare schikking voor te stellen. Eerst kan de kapucijnenkerk worden aangepast en dat vereist slechts 30.000 Fr, vervolgens kan men ter plaatse met de overige gelden nog een behoorlijk huldemonument aanbrengen.

Nu komt toch aan het licht dat het fanatisme van enkele zeer onwrikbare politieke figuren de bovenhand haalt. Alles ten spijt wordt het advies, dat het gemeentebestuur tegen alle gezond verstand in huldigt, gevolgd. En de stad heeft hierin het laatste woord : ze is eigenares van de kapucijnenkerk. Er wordt geen rekening gehouden met de eventualiteit dat de koning in de Langestraat

het sterfhuis tot herinneringskapel ombouwt. Ook niet met het nieuws dat de vorst tot ditzelfde doeleinde het buurthuis heeft aangekocht om een kerk te bouwen precies zoals te Laken.

De maatregel die door het stadsbestuur getroffen wordt valt niet in goede aarde bij de algemeenheid van de bevolking. Het innigste verlangen blijft leven dat men in de stad kan wijzen op een kapel of een kerk die de naam draagt van de betreurde koningin. Op 26 juni 1851 schrijft "La Feuille d'Ostende" nog : "Gans de stad heeft zijn bijdrage ingebracht in vrome herinnering aan hun geliefde koningin om een kerk te bouwen zoals te Laken, die een parochiekerk zou zijn. Het stadsbestuur heeft daar geen rekening mee gehouden en aldus een meer edele voorstelling veroorzaakt van het algemeen verlangen, maar daarentegen zelf een nietig monument bedacht".

De kansen voor de oudste kapel van de stad schijnen nu voorgoed verzvonden om te verhogen in rang. Voor die wijk van de stad is in het vervolg de dringende bekommernis de hoofdkerk dan zo snel mogelijk ruimer maken en zelfs, zodra men over de fondsen beschikt - mogelijks met de hulp van het Ministerie van Monumenten - gans opnieuw te laten bouwen. Een tweede parochiekerk komt er toch en er wordt gekozen ten voordele van de steeds aangroeiende wijk. Op 22 juni 1861 wordt de kerk van het Hazegras, met Onze Lieve Vrouw als patrones, gesticht en E.H. RUYSEN als eerste pastoor geïnstalleerd.

Toch komt de kapucijnenkerk in 1866 even weer in de belangstelling. Er wordt met de Redemptoristen, die reeds de Magdalenakerk te Brugge werden aangeboden, onderhandeld om zich te Oostende te komen vestigen en die kapel te bedienen. Er komt evenwel niets van terecht. Maar 20 jaar later komt ze toch weer in aanmerking als men een derde parochie wil stichten gezien de hoofdkerk dan reeds 20.000 inwoners telt. Het schepencollege oordeelt dat men de bouw van die kerk best aan de koning, Leopold II, kan overlaten. En inderdaad is de vorst bereid die uitgave te doen. Hij kijkt uit naar de beste situering en zijn keuze valt op het kruispunt van de Rogierlaan-Albertstraat (E. Beernaerstraat). Maar deken CANNIÈRE verneemt persoonlijk van de burgemeester, dat hij het anders ziet en nu de kapucijnenkerk als derde parochie voorstelt.

De derde parochie komt er niet op de plaats waar de koning het verlangt, want dat wordt een voorlopige bouw die dan betrokken wordt door de leerlingen van het Atheneum. Het wordt nogmaals niet de kapucijnenkerk, want het lukt nooit. Maar het wordt de Sint-Jozefkerk die dan definitief haar plaats krijgt, veel dieper landwaarts dan de vorst voorzien had, onmiddellijk tegen de Edith Cavelstraat. Ofschoon de burgemeester nu eens de kapucijnenkerk koos om er op de goedkoopste manier vanaf te komen is het niet meer gelukt, want nu heeft de stad een nieuwe patroon gekregen in de persoon van Leopold II, de grote weldoener van Oostende.

Tenslotte is hij na de brand van de hoofdkerk op 14 augustus 1896 de schenker geworden van de prachtige neogotische Sint-Petrus en Pauluskerk die in 1905 voltooid is.

Zo heeft Oostende wel nieuwe kerken gekregen, al is het laat-tijdig, en een zeer oude kapel bewaard, maar nooit een "KapucijnenKERK" die parochiekerk was in de volle betekenis.

BEKNOPTE LITERATUUROPGAVE

Deze studie over de Kapucijnen en de Kapucijnenkerk te Oostende, passim uit meerdere verschenen werken over Oostende en in het bijzonder uit "Le bulletin communale de la ville d'Ostende". maar speciaal uit het nog niet aangewende archief van het bisdom Brugge. In het archief zijn de *acta episcopi* en los archief.

De voornaamste werken over de stad zijn :

- Histoire de la ville d'Ostende et du port, door J. PASQUINI, Bruxelles 1842-43.
- Oostende, op de wijze van jaer-boeken, door J. Jacobus BOWENS (2 delen), Brugge bij J. De Busscher 1792.
- Het oude Oostende en zijn driejarige belegering, door Edw. VLIETINCK, Oostende 1897.
- Ostende et le littoral Belge : Histoire d'Ostende (p. 17-95), C. LOONTIENS, publication de la "Revue Belge d'Importation et d'Exportation", Bruxelles, s.d.
- Geschiedenis van het kerkelijk en godsdienstig leven in West-Vlaanderen, D. LESCOUHIER (3 delen) Brugge bij Verbeke-Loys 1926.
- Beleg van Oostende, A. VAN SYPESTEYN, 's Gravenhage, 1887.
- L'Eglise des Capucins, LOONTIENS, Ostende Monumentale et pittoresque.